

МЕЖДИСЦИПЛИНАРНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК УКРАИНЫ
НАУЧНЫЙ ЦЕНТР СВЯЗИ И ИНФОРМАТИЗАЦИИ ВИТИ НТУУ “КПИ”
Научно-исследовательская лаборатория **МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ**
Кафедра “Применения средств радиосвязи” ВИТИ НТУУ “КПИ”
Кафедра “Применения средств специальных телекоммуникационных систем”
ИССЗИ НТУУ “КПИ”

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
РОССИЙСКАЯ АКАДЕМИЯ ЕСТЕСТВОЗНАНИЯ

Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Алтайская государственная педагогическая академия» (ФГБОУ ВПО «АлтГПА») *Кафедра социальной педагогики и педагогических технологий*
Негосударственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Благовещенский филиал Московской академии предпринимательства при Правительстве Москвы» (НОУ ВПО БФ МосАП) *Кафедра мировой и региональной экономики*
Кафедра Менеджмента, маркетинга, торгового дела и предпринимательства

СБОРНИК НАУЧНЫХ ТРУДОВ

Первого Международного научно-практического симпозиума
МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В НАУКЕ И ОБРАЗОВАНИИ

МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В
НАУКЕ И ОБРАЗОВАНИИ

7 мая
День Радио

посвящен

7 мая День Радио

Секция:
Философские науки

Киев, 7 мая 2012

Уважаемые коллеги!

Оргкомитет благодарит всех студентов, бакалавров, специалистов, магистров, аспирантов, докторантов, научных, педагогических и научно-педагогических работников, которые активно приняли участие в организованном Первом Международном научно-практическом симпозиуме **«МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В НАУКЕ И ОБРАЗОВАНИИ»**, посвящен 7 мая День Радио, организованный авторским коллективом учебных и научных заведений НТУУ «КПИ», г. Киев, Украина.

Голова оргкомитету

Козубцов Игорь Николаевич, к.т.н., профессор РАЕ, заслуженный работник науки и образования РАЕ, ведущий научный сотрудник НИЛ №43 НЦЗИ ВИТИ НТУУ «КПИ», Украина, г. Киев

Заместители головы оргкомитету

Ильинов Михаил Дмитриевич, к.т.н., доцент, Преподаватель кафедры «Применения средств радиосвязи» ВИТИ НТУУ «КПИ», (Украина, г. Киев).

Мазор Сергей Юрьевич, к.т.н., Доцент кафедры «Применения средств специальных телекоммуникационных систем» ИССЗИ НТУУ “КПИ”, (Украина, г. Киев).

Мараховский Леонид Федорович, д.т.н., профессор, Профессор кафедры Государственного экономико-технологического университета транспорта, (Украина, г. Киев).

Масесов Николай Александрович, к.т.н., Слушатель Национального университета обороны Украины, (Украина, г. Киев).

Раевский Вячеслав Николаевич, к.т.н., с.н.с., Доцент кафедры «Применения средств радиосвязи» ВИТИ НТУУ «КПИ», (Украина, г. Киев).

Президиум организационного комитета:

Ананьин Валерий Афанасьевич, д.ф.н., профессор, Профессор кафедры ВИТИ НТУУ «КПИ», (Украина, г. Киев).

Беззубко Лариса Владимировна, доктор наук по государственному управлению, профессор, Донбасская национальная академия строительства и архитектуры, (Украина, г. Макеевка).

Бершадский Александр Моисеевич, д.т.н., профессор, Профессор кафедры, Пензенский государственный университет (Российская Федерация)

Васильев Константин Александрович, к.т.н., Старший преподаватель кафедры №33 ВИТИ НТУУ «КПИ», (Украина, г. Полтава).

Гиенко Любовь Николаевна, к.п.н., доцент, Доцент кафедры социальной педагогики и педагогических технологий, ФГБОУ ВПО «Алтайская государственная педагогическая академия» институт психологии и педагогики, (Российская Федерация).

Длугопольский Александр Владимирович, к.е.н., доцент, Доцент кафедры Экономической теории, Тернопольский Национальный экономический университет, (Украина, г. Тернополь).

Кайдаш Иван Никифорович, к.т.н., с.н.с., Ведущий научный сотрудник НИО №13

НЦЗИ ВИТИ НТУУ «КПИ», (Украина, г. Киев).

Кочетова Жанна Юрьевна, к.х.н., Старший преподаватель, Военный авиационный инженерный университет (Российская Федерация г. Воронеж);

Латышева Инна Валентиновна к.геогр.н., доцент, Доцент ФГБОУ ВПО Иркутский государственный университет, (Российская Федерация)

Макухин Владимир Леонидович, к.т.н., Старший научный сотрудник, ФГБУН Лимнологический институт СО РАН, (Российская Федерация)

Мельников Александр Григорович, к.гос.упр-я, Директор Международно-правового департамента Администрации Государственной пограничной службы Украины, (Украина, г. Киев).

Москалева Людмила Юрьевна, д.п.н., доцент, заведующий кафедрой социальной педагогики и дошкольного образования Мелитопольского государственного педагогического университета им. Богдана Хмельницкого, (Украина, г. Мелитополь).

Новикова Ирина Викторовна, к.э.н., доцент, заведующая кафедрой мировой и региональной экономики Благовещенского филиала Московской академии предпринимательства при Правительстве Москвы (Российская Федерация)

Потемкин Владимир Львович, к.геогр.н., доцент, Старший научный сотрудник, ФГБУН Лимнологический институт СО РАН, (Российская Федерация)

Стахов Алексей Петрович, д.т.н., профессор, академик Академии инженерных наук Украины, (Канада).

Стеценко Ирина Александровна, д.п.н., доцент, Декан факультета информатики и управления ФГБОУ ВПО «ТГПИ имени А.П. Чехова» (Российская Федерация).

Сухорукова Людмила Николаевна, д.п.н., профессор (Российская Федерация).

Таршилова Людмила Сергеевна, к.э.н., доцент, Руководитель отдела системы менеджмента качества и инноваций. Западно-Казахстанский аграрно-технический университета имени Жангир хана (Казахстан).

Тен Евгения Петровна, к.п.н., Доцент кафедры профессиональной педагогики и инженерной графики Республиканское высшее учебное заведение «Крымский инженерно-педагогический университет» (Украина, г. Симферополь).

Черномаз Павел Алексеевич, к.геогр.н, доц, Доцент кафедры международных экономических отношений, ХНУ имени В.Н. Каразина, (Украина, г. Харьков).

Чупров Леонид Федорович, к.псих.н, профессор РАЕ, Главный редактор Электронного научного журнала «Вестник по педагогике и психологии Южной Сибири», (Российская Федерация, Хакасия, г. Черногорск).

Шептенко Полина Андреевна – к. пед. н., профессор кафедры социальной педагогики и педагогических технологий ФГБОУ ВПО «Алтайская государственная педагогическая академия» институт психологии и педагогики, (Российская Федерация).

Міждисциплінарні дослідження в науці та освіті: Філософські науки [Текст] / Збірник праць Першого Міжнародного науково-практичного симпозиума (7 травня 2012 р.): під ред. д.ф.н., проф. В.А. Ананьїна. [Електронний ресурс]. Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – №1 Sp. – Режим доступа URL: <http://www.es.rae.ru/mino/153> (дата звернення: 7.05.2012).

Междисциплинарные исследования в науке и образовании: Философские науки [Текст] / Сборник трудов Первого Международного научно-практического симпозиума (7 мая 2012 г.): под ред. д.ф.н., проф. В.А. Ананьина. [Электронный ресурс]. Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – №1 Sp. – Режим доступа URL: <http://www.es.rae.ru/mino/153> (дата обращения: 7.05.2012).

В СООТВЕТСТВИИ С ПОСТАНОВЛЕНИЕМ ПРАВИТЕЛЬСТВА РФ от 20 Июня 2011 г. N 475 к опубликованным работам, отражающим основные научные результаты диссертации, ПРИРАВНИВАЮТСЯ работы, опубликованные в материалах всесоюзных, всероссийских и международных конференций и симпозиумов, в электронных научных изданиях <http://правительство.рф/gov/results/15694/> См. п.10 Постановления

© НЦЗИ ВИТИ НТУУ «КПИ»

© МАН

© РАЕ

© Авторский коллектив

Содержание

ЄВРОПЕЙСЬКА ПРИКОРДОННА КОЛЕКТИВНА БЕЗПЕКА.....	6
СТРУКТУРНО-ЛОГИЧЕСКИЙ АЛГОРИТМ ДИСТАНЦИОННО-ОЧНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ СЕКЦИОННЫХ ЗАСЕДАНИЙ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ МЕЖДУНАРОДНЫХ НАУЧНЫХ МЕРОПРИЯТИЙ ОБЪЕДИНЕННЫХ ЕДИНОЙ НАУЧНОЙ ЭГИДОЙ.....	9
МЕЖДИСЦИПЛИНАРНАЯ ПРИЗМА НА ОСНОВЕ ЭКСПЕРТНОЙ СИСТЕМЫ..	15
ВИКОРИСТАННЯ ФІЛОСОФСЬКОГО ПІДХОДУ ПРИ СТРАТЕГІЧНОМУ ПЛАНУВАННІ РОЗВИТКУ МІСТ	19
ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ, ФІКСУВАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ ТА ПЕРЕДАВАННЯ ФАХОВИХ ЗНАНЬ.....	23
«ФИЛОСОФИЯ ИСТОРИИ» В ВОЗЗРЕНИЯХ В.В.ЛЕСЕВИЧА	39
«ПРАКСИОЛОГИЯ» ОПИСАНИЯ	44
ДАУНШИФТИНГ КАК МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА НРАВСТВЕННОЙ ФИЛОСОФИИ	47
ДИАЛЕКТИКА ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ТРАДИЦИЙ И ИННОВАЦИЙ	57
ВІДОБРАЖЕННЯ ЕСТЕТИЧНИХ МОДУСІВ БУТТЯ У КУЛЬТУРОТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	61
Библиографическая ссылка	67
Информационные партнеры.....	68
Об электронном научно-техническом журнале "Междисциплинарные исследования в науке и образовании"	69

Философские науки

УДК 341.222

ЄВРОПЕЙСЬКА ПРИКОРДОННА КОЛЕКТИВНА БЕЗПЕКА

к. т. н. Ананьїн О.В.

З розширенням Євросоюзу на Схід перед Україною постали завдання із забезпечення безпеки на суміжному кордоні з країнами Євросоюзу. Для досягнення цієї мети стала необхідною активізація міжнародного співробітництва у прикордонній сфері з державами Євросоюзу, що мають спільний з Україною державний кордон. Це обумовлює зацікавленість сучасних науковців до міжнародного співробітництва, як соціального процесу, здатному в умовах сучасних суспільних трансформацій забезпечити високу ефективність протидії сучасним викликам та загрозам на європейських та українських кордонах. А також, у перспективі, інтеграцію України до загальної системи європейської колективної безпеки.

Метою доповіді є аналіз сучасних підходів у міжнародному співробітництві у прикордонній сфері у контексті забезпечення європейської прикордонної колективної безпеки, що потребують міждисциплінарних досліджень.

В останні десятиліття для України та країн Євросоюзу набула актуальності проблема створення необхідного балансу між захищеністю державних кордонів від викликів і загроз та забезпеченням їх відкритості для законної транскордонної діяльності. В. Назаренко обумовлює виникнення даної проблеми через низку чинників, зокрема: «... розташування України на Сході об'єднаної Європи та у межах євразійських транспортних коридорів; наявність «заморожених» конфліктів у регіонах, що межують з Україною; незаконна міграція та контрабандна діяльність, які набули організованого транскордонного і транснаціонального характеру; складні процеси договірно-правового оформлення кордону; потреби у значних ресурсах для розвитку прикордонної інфраструктури» [1, с.3].

В умовах сучасних соціальних, економічних, політичних та духовних трансформацій, у країнах європейської спільноти впроваджуються у практику різні підходи щодо забезпечення колективної безпеки на кордонах. Так А. Оовел стверджує: «...у сучасних умовах органи державної влади не можуть боротися з проблемами транснаціонального характеру поодиночі. Узгоджені міри боротьби з загрозами на кордоні – ось відповідь трансграничній злочинності» [2, с. 14].

В умовах розширення Євросоюзу у бік державних кордонів України виникла потреба у перегляді підходів щодо забезпечення безпеки і на її державному кордоні.

Аналіз концепцій держав Євросоюзу щодо забезпечення колективної європейської прикордонної безпеки показує, що вони складаються з таких елементів: спільний аналіз ризиків та загроз; спільний прикордонний контроль; впровадження спільного прикордонного законодавства; спільний розподіл витрат; проведення спільних операцій на державному кордоні; професійне навчання персоналу державних прикордонних інституцій. Особливої уваги у підходах до

забезпечення безпеки на кордонах держав Євросоюзу заслуговують наступні процеси: співробітництво між державами європейської спільноти із здійснення контролю за міграційними процесами у світі; міжвідомча співпраця із здійснення операцій з повернення затриманих нелегальних мігрантів до країн походження; співробітництво безпосередньо на зовнішніх кордонах Євросоюзу з охорони сухопутних ділянок кордону та виключних (морських) економічних зон; співпраця між компетентними у забезпеченні прикордонної безпеки інституціями держав Євросоюзу та держав, що мають з Євросоюзом спільний державний кордон, або не мають спільного кордону. Необхідність створення належних умов для здійснення таких складних процесів та координації зусиль на шляху створення належного рівня прикордонної безпеки, як компоненти європейської колективної безпеки вимагало від європейської спільноти створення особливого координуючого органу. Такий орган було створено під назвою Європейська Агенція Фронтекс. Головне призначення Фронтекс – координація практичної співпраці з метою зміцнення безпеки на зовнішніх кордонах Євросоюзу.

Україна приєдналася до домовленостей щодо встановлення міжнародного співробітництва між головною прикордонною інституцією України і Європейською Агенцією Фронтекс з приводу управління міжнародним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав Євросоюзу [3, с.29]. Даний факт свідчить про усвідомлення на державному рівні великого значення для України та держав Євросоюзу процесу міжнародного співробітництва у прикордонній сфері у контексті забезпечення європейської колективної безпеки.

У сучасних умовах Європейська Агенція Фронтекс стала головною міжнародною інституцією, яка координує між соціальними інституціями так званий процес «управління кордонами» на зовнішніх кордонах Євросоюзу. Відбувається це шляхом співпраці з державними інституціями відповідальними за забезпечення прикордонної безпеки країн-сусідів Євросоюзу.

Зі вступом до європейської спільноти нових країн основний тиск на зовнішні східні кордони Євросоюзу припав на ці нові держави-учасниці. Тому новою метою Європейської Агенції Фронтекс у взаємодії з іншими соціальними інституціями стало сприяння двосторонньому та багатосторонньому співробітництву між державами Євросоюзу та сусідніми країнами шляхом координації їхніх дій для досягнення належного стану колективної безпеки на кордонах Євросоюзу. В умовах сучасних соціальних трансформацій для успішного здійснення міжнародного співробітництва у прикордонній сфері та у контексті європейської колективної безпеки постала необхідністю усвідомлення суспільством необхідності такого співробітництва та виконання загальної стратегії забезпечення європейської колективної безпеки.

На думку автора, у сучасних умовах появи нових загроз для суспільства процес міжнародного співробітництва у прикордонній сфері у контексті забезпечення колективної безпеки на кордонах Євросоюзу з Україною повинен ґрунтуватися на принципах: неперервності; колегіальності; постійного удосконалення та адаптації до нових загроз та ризиків. На практиці організації процесу міжнародного співробітництва головна державна прикордонна інституція України у співпраці з прикордонними інституціями держав Євросоюзу, що мають спільний кордон

(Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії, Туреччини) повинна керуватися двосторонніми та багатосторонніми чинними договорами про співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань, а також міжнародними документами з питань забезпечення прикордонної безпеки.

З вивчення вітчизняного та європейського досвіду видно, що пріоритети міжнародного співробітництва у прикордонній сфері та сфері колективної безпеки на кордонах між державами Євросоюзу та Україною повинні відповідати завданням політиці національної безпеки держави. Головні завдання процесу міжнародного співробітництва у прикордонній сфері та у сфері колективної безпеки на кордоні між державами Євросоюзу та Україною повинні визначатися на підставі аналізу загроз ризиків у тих напрямках, що потребують найвищої уваги з погляду загроз стану прикордонної безпеки (нелегальна міграція, контрабандна діяльність, загроза міжнародного тероризму тощо) для європейського та українського суспільств. Сумісність пріоритетів у цих сферах повинні визначатися політикою добросусідства та співробітництва.

На перспективу, у рамках адаптації до європейських стандартів та створення координованого управління системою забезпечення прикордонної безпеки держав Євросоюзу у контексті розвитку єдиної системи європейської колективної безпеки процес міжнародного співробітництва набув інтенсивного розвитку. Даний процес спрямований на аналіз обстановки на кордоні України та зовнішніх кордонах Євросоюзу, проведення спільних заходів боротьби з проявами незаконної діяльності на кордоні та оцінювання здатності України охороняти спільний з Євросоюзом кордон.

У сучасних умовах спільні заходи боротьби з проявами незаконної діяльності на державному кордоні мають здійснюватися на наступних напрямках: здійснення так званих спільних міжнародних прикордонних операцій для посилення прикордонної безпеки; обмін інформацією та аналіз загроз та ризиків; участь України у проектах з підготовки персоналу; обмін практичним досвідом.

Фахівці Європейської Агенції Фронтекс свідчать: «...останнім часом зберігається тенденція значного зменшення незаконної міграції на східному кордоні Євросоюзу з боку України, Білорусі, Росії. Основне навантаження незаконної міграції у напрямку Євросоюзу припадає на турецько-грецький та турецько-болгарський кордон» [3, с.32]. Подібні факти свідчать на користь міжнародного співробітництва на суміжних кордонах України та Євросоюзу.

Враховуючи вищесказане, у перспективі, доцільно приділити міжнародному співробітництву у прикордонній сфері більшу увагу й використовувати цей процес в інтересах забезпечення прикордонної безпеки України та з перспективою майбутньої інтеграції України до європейської спільноти.

Роблячи висновки можна зазначити. Участь України у процесі міжнародного співробітництва у прикордонній сфері з метою забезпечення розвитку системи європейської колективної прикордонної безпеки надасть можливість продемонструвати спроможність України забезпечити відкритість спільного з державами Євросоюзу кордону для законної транскордонної діяльності та захищеність від впливу різних загроз прикордонній безпеці України та держав Євросоюзу. Україна отримає більше можливостей для удосконалення системи

охорони кордону з державами Євросоюзу та наблизить час своєї інтеграції до загальноєвропейської системи колективної безпеки. Як стверджують вітчизняні фахівці М. Михеєнко та П. Шишолін: «Співробітництво із суміжними державами має забезпечити створення поясу стабільності навколо нашої держави, а також сприяти реалізації цілей євроінтеграції шляхом розширення участі України в прикордонному та регіональному співробітництві» [4, с.5]. Для цього процес міжнародного співробітництва потребує глибокого теоретичного опрацювання та системних досліджень у пошуку шляхів розв'язання проблем і суперечностей, які існують у цій сфері. Потребують диференціювання та систематизації різні аспекти міжнародного співробітництва у прикордонній сфері: соціальні, економічні, правові, міграційні, політичні, екологічні, військові тощо. У свою чергу систематизація та диференціювання знань і організація наукового підходу у різних галузях науки з метою удосконалення процесу міжнародного співробітництва у прикордонній сфері не можливі без впровадження та здійснення глибоких міждисциплінарних досліджень у наукових установах та навчальних закладах прикордонного профілю.

Список літератури:

1. Назаренко В. О. Безпека європейських кордонів: український вимір / В. О. Назаренко // Науково-практичний альманах «Науковий вісник Державної прикордонної служби». – Хмельницький: 2008. – № 1. – С. 3 – 8.
2. Оовел А. Опыт создания ситемы безопасности на границе: Международная конференция [«Интегрированное управление границей: достижения и перспективы»] (Киев, 14 – 15 апреля 2010 г.) . – К: EUBAM, 2010. С. 14 –16.
3. Петрова Ю. М. Стан та перспективи співпраці з європейською агенцією управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав-членів Європейського Союзу Frontex / Ю. М. Петрова // Науковий вісник Державної прикордонної служби. – Хм.: 2011. – № 1. – С. 28 – 34.
4. Шишолін П. А. Прикордонна безпека України: концептуальні засади / П. А. Шишолін, М. М. Михеєнко // Науково-практичний альманах “Науковий вісник Прикордонних військ”. – Хм.: Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, 2002. – № 1. – С. 3–5.

СТРУКТУРНО-ЛОГИЧЕСКИЙ АЛГОРИТМ ДИСТАНЦИОННО-ОЧНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ СЕКЦИОННЫХ ЗАСЕДАНИЙ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ МЕЖДУНАРОДНЫХ НАУЧНЫХ МЕРОПРИЯТИЙ ОБЪЕДИНЕННЫХ ЕДИНОЙ НАУЧНОЙ ЭГИДОЙ

к.т.н., профессор РАЕ Козубцов И.Н.

Постановка проблемы, связь с важными научными или практическими заданиями. К одной из составляющей научной и научно-технической деятельности относится проведения научных мероприятий [1]. До научных мероприятий относятся такие: ассамблею, коллоквиум, конгресс, конференцию, семинар, симпозиум, съезд, фестиваль, форум. Значения их можно найти, обратившись,

например, к Энциклопедическому словарю или к Толковому словарю русского языка. Для сокращения будем употреблять научное мероприятие.

Все перечисленные мероприятия, по сути, являются собраниями, на которых заслушиваются и обсуждаются выступления по каким-то вопросам. Отличия, в основном, заключаются в количестве и в географии участников, масштабы обсуждаемых тем, порядке ведения собрания [2].

Главное – все участники получают возможность пообщаться с коллегами, причем собранными вместе в большом количестве.

Форма проведения мероприятия тесно связана с его масштабом и, соответственно, с уровнем значимости. Поэтому признаку могут быть условно разделены: международные, национальные, межрегиональные, региональные, городские (местные), локальные (частные). Этот признак определяет как сферу распространения информации о мероприятии, так и географию участников. Обычно международные мероприятия проводятся в достаточно крупных формах (конгресс, конференция, симпозиум), хотя не редкость и международные семинары.

В последнее время можно констатировать факт того, что стало популярной Интернет (заочную, дистанционную) формы проведения.

Формулировка цели статьи. Целью статьи является рассмотрение структурно-логического алгоритма дистанционно-очной организации секционных заседаний в высших учебных заведениях (ВУЗ) международных научных мероприятий. Для этого последовательно пройдемся по всем этапам этого нелегкого, на самом деле, пути: от замысла – до воплощения.

Изложение основного материала исследования. Проведения научных мероприятий, как правило, сложилась карта мира, которая предполагает непосредственное участие участников, живая реальная дискуссия. Так и должно быть, однако, учитывая не благоприятные финансово-экономические условия – этот гармоничный порядок нарушается. Все меньше и меньше остается энтузиастов, которые готовы безвозмездно инвестировать науку как производственную отрасль. Очное участие это не только публикация научного труда, а в первую очередь – обзаведения научными знакомствами, легкое общение.

Отсутствие надлежащего финансирования накладывает ряд ограничений и на количество проводимых мероприятий со стороны организующего так и на количество участия со стороны участвующего. Однако необходимость в данных мероприятиях заинтересованы обе стороны. В большей мере от этого страдают соискатели ученой степени кандидата и доктора наук. Поскольку участие и публикация выносимых на защиту новых научных результатов является обязательно. Процитируем эти высказывания, так:

для участников из Украины «К опубликованным работам, которые дополнительно отражают научные результаты диссертации, принадлежат печатные тезисы, доклады и другие материалы научных конференций, конгрессов, симпозиумов, семинаров, школ». «Апробация материалов диссертации на научных конференциях, конгрессах, симпозиумах, семинарах, школах является обязательной» [3];

для участников из Российской Федерации «К опубликованным работам, отражающим основные научные результаты диссертации, приравниваются работы,

опубликованные в материалах международных конференций» [4].

Вот и научное общество идет на различные изощрения. Вот поэтому последнее время стала популярной Интернет формы проведения:

заочные;

дистанционные представителями являются вебинары, видеоконференции.

Заочное участие имеет ряд неоспоримых преимуществ:

участникам ненужно никуда ехать и тратить деньги на проезд;

участник принимает участие, находясь у себя дома у компьютера;

все что необходимо – выслать по электронной почте требуемые документы.

Однако все они обладают недостатком – отсутствием непосредственной интерактивности (присутствия).

Поэтому в прочесе научно-педагогического эксперимента диссертационного исследования нацеленного на формирования междисциплинарной научно-педагогической компетентности ученых было исследование по созданию самоорганизующей системы формирования научных коллективов объединяющих всех одной или несколькими целями (проведения научных мероприятий). Результат превзошел все ожидания. Сразу же поступили предложения от научных коллективов о разъяснении порядка организации дистанционных очных секций в отдельно взятых высших учебных заведениях. Перед коллективами стояла не простая задача, как юридически верно организовать очные секции да еще дистанционно от основного места проведения под единой научной эгидой. В процессе организации первого международного семинара авторским коллективом военного ВУЗа столкнулось с рядом неожиданных барьеров на пути в большую науку [5]. Решение которых требовало незамедлительного принятия решения, поскольку грозило срывом не только сроков проведения, а даже научной репутации. Поэтому научно-педагогический эксперимент полностью соответствовал всем требованиям натуральности, которые на этапе планирования даже сам автор не мог смоделировать. Все это позволило получить результат, отвечающий всем требованиям реальности.

С этой целью разработано структурно-логического алгоритма дистанционно-очной организации секционных заседаний в ВУЗ международных научных мероприятий. Информация представленная в виде структурно-логическом алгоритме несет большую научную информационную наглядность, и легкость восприятия в отличии простой описи. Структурно-логический алгоритм состоит со следующих подробных и необходимых этапов. Следует оговорить, что если в процессе его воспроизведения будут возникать мелкие ляписы, то их следует учитывать как возникающие вновь новые барьеры. Приведенный ниже структурно-логический алгоритм полностью отвечает порядку организации секционного заседания в военном ВУЗа, т.е. для самого сложного случая [6, 7]. Под сложностью следует понимать полную ответственность лиц возглавляющих за организацию в условиях соблюдения защиты информации и государственной тайны от несанкционированного доступа (утечки на всех его этапах). Для этого следует лицу, который возглавляет организацию выполнять строго, выполнять требования [8]:

Закона Украины О информации [9];

Закона Украины О защите информации в автоматизированных системах [10];

Закона Украины О защите персональных данных [11];

Закона Украины О государственную тайну [12].

Только после обеспечения выполнения этих условий следует переходить к рассмотрению уже самых этапов непосредственно организации.

Чрезмерность наведенных этапов будет способствовать уяснению мельчайших подробностей и ни в коем случае они не должны отпугивать и психологически воспрепятствовать начатому делу.

Этап 1. Уяснения цели и принятие положительного решения заведующим кафедрой о необходимости проведении очного секционного заседания, но дистанционно от основного места организации. Важным условием является объединения научного научно-педагогического коллектива под единой научной эгидой организатора научного мероприятия. Информирование главного организатора научного мероприятия о результате проделанной работы.

Этап 2. Проведения расширенного заседания кафедры ВУЗа. Результаты заседания и принятие решения в обязательном порядке должно быть запротоколировано. Протокол заседания является основным юридическим документом который объединяет коллективное решения. От его решения будет, зависит дальнейшие шаги, принимать участие или нет. Информирование главного организатора научного мероприятия о результате проделанной работы.

В протоколе следует указать, что заслушали и обсудили приглашение и информационное письмо, присланное главой оргкомитета который организует подобное научное мероприятие. В решении следует также отразить, что порядок организации и принятие участия будет очное на кафедре и в тоже время дистанционно от основного места организации научное мероприятие. Обязательно указать ожидаемый положительный эффект от принятия участие, а именно объединения научных и научно-педагогических коллективов для обсуждения каких-то научных общих проблем. Развитие взаимовыгодного сотрудничества.

Кроме того, такая организация в ВУЗе секций будет финансово экономически обоснованно выгодно для коллектива ВУЗ. Не будет трудовые потери научно-педагогических работников на переезды. Обсуждения докладов будет осуществляться дистанционно.

Этап 3. Внесения изменений и дополнения в План работы кафедры. На основании положительного решения коллектива кафедры отраженного в протоколе заседания, заведующий делает изменения или дописывается научное мероприятие в раздел Научная работа кафедры Плана работы кафедры.

Этап 4. Постановка в известность научно-организационного отдела, декана и проректора по научной работе ВУЗа о планируемом мероприятии. Для этого заведующий кафедрой следует подать заявку в научно-организационный отдел ВУЗа о включение научного мероприятия в план научных мероприятий ВУЗа или просто поставить перед фактом о изменении в разделе Научная работа кафедры Плана работы кафедры. Если от этого никто не будет в восторге, то минимально достаточно записи о планируемом научном мероприятии в разделе Научная работа кафедры Плана работы кафедры.

Этап 5. Составление секций. Назначение ответственных председателей, заместителей, секретарей секций. Информирование главного организатора научного

мероприятия о результате проделанной работы.

Этап 6. Информирование всех присутствующих и отсутствующих научно-педагогических работников кафедры и ВУЗа о планируемом и организуемом научном мероприятии. Сообщается, даны о секциях, которые будут организованы в ВУЗе. Пиар-реклама или информирование в форме, которая больше способствует, заинтересовать научное общество.

Этап 7. Сбор научных докладов. Централизованно предоставляется научному секретарю организатора научного мероприятия для дополнительного рецензирования и внесения в общий перечень научных докладов с последующей публикацией (типографским способом или размещения на электронном ресурсе научного мероприятия).

Этап 8. Организация и проведения очного секционного заседания. Обсуждение.

В назначенный день и время необходимо собраться, объединиться все коллективом и провести научное мероприятие, заслушать и обсудить каждый научный доклад. Предоставить большую возможность выступить молодому подрастающему поколению (студентам, курсантам), соискателем ученой степени, молодым ученым и всем желающим. Здесь раскрываются широкие возможности применений современных компьютерных и Интернет ИТ-технологий. Замечательно было бы организовать видеосвязь секции с основным местом организации научных мероприятий. Подойдет видеосвязь скайп, видеочат и другие ИТ-технология.

Этап 9. Подведение секционного итога. Результаты отмеченной и проделанной работы, в кратчайшие сроки следует проинформировать главного организатора научного мероприятия. Эти результаты будут использованы при подготовке общего решения о проведенном научном мероприятии.

Этап 10. Получение, ознакомление общего решения о проведенном научном мероприятии. Общее решение можно подать для ознакомления в научно-организационный отдел ВУЗа о проделанной всей научно-педагогическим коллективом научной работы.

Этап 11. Заполнения раздела Научная работа План работы кафедры, о фактическом результате выполненной работе. На основании является решение.

Этап 12. Заполнения индивидуальных планов преподавателя. Научно-педагогические работники подсчитывают количественные показатели трудозатраты на подготовку и проведения научного мероприятия. Трудозатраты в часах засчитываются, как нагрузку на научную работу преподавателям Она отражается в индивидуальном плане преподавателя в разделе научная работа, как выполнена по факту.

Выводы из данного исследования. Выполнения всех перечисленных этапов дает полное юридическое право на списание всем участникам учебно-воспитательного процесса кафедры часов на научную работу по факту ее выполнения.

Таким образом, нет необходимости научно-педагогическим работникам выдумывать, как списать в индивидуальном плане часы на научную работу.

Кроме того, участие научно-педагогических работников в семинарах, конференциях, симпозиумах позволяет повышать свой профессиональный уровень, знакомиться с наработками коллег.

Литература

1. Закон України „Про наукову і науково-технічну діяльність” Постанова ВР № 1978-ХІІ (1978-12) від 13.12.1991 р.
2. Пасмуров А.Я. Как эффективно подготовить и провести конференцию, семинар, выставку [Электронный ресурс] ЧАСТЬ 1 Вы решили провести конференцию – Режим доступа URL: <http://evartist.narod.ru/text16/096.htm>.
3. Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 07 березня 2007 р. №423.
4. Положение о порядке присуждения ученых степеней от 14.10.2002. Утверждено постановлением Правительства Российской Федерации от 30.01.2002 г. №74.
5. Козубцов І.М. Філософія Інтернет он-лайн-семінару у практиці військових навчальних закладів // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1; URL: www.es.rae.ru/mino/62-238 (дата обращения: 06.03.2012).
6. Інструкції про організацію освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України. Наказ Міністерства оборони України, Міністерства освіти і науки України 13.04.2005 №221/217.
7. Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності у Збройних Силах України. Наказ Міністра оборони України від 13 січня 2007 р. № 9.
8. Козубцов И.Н. Законодательная философия обоснования организации междисциплинарных Интернет онлайн-семинаров в военных высших учебных заведениях Украины [Электронный ресурс] // IX Международная научная конференция «Наука и образование» (г. Белово, 29-30 марта 2012 г.). Белово.: ФГБОУ ВПО «Кемеровский государственный университет» Беловский институт (филиал) КемГУ, 2012. – Режим доступа URL: http://conference.kemsu.ru/GetDocsFile?id=45085&table=papers_file&type=0&conn=confDB.
9. Закон України Про інформацію. Верховна Рада України; Закон від 02.10.1992 № 2657-ХІІ [Электронный ресурс] // Відомості Верховної Ради України від 01.12.1992 – 1992 р., № 48, стаття 650 – Режим доступа URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
10. Закон України Про захист інформації в автоматизованих системах [Электронный ресурс] // Відомості Верховної Ради України від 30.06.2005 – 2005 р., № 26, стор. 1087, стаття 347. – Режим доступа URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2594-15/conv>.
11. Закон України Про захист персональних даних [Электронный ресурс] // Відомості Верховної Ради України від 27.08.2010 – 2010 р., № 34, стор. 1188, стаття 481. – Режим доступа URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.
12. Закон України Про державну таємницю [Электронный ресурс] // Відомості Верховної Ради України від 19.04.1994 — 1994 р., № 16, стор. 422, стаття 93. – Режим доступа URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.

МЕЖДИСЦИПЛИНАРНАЯ ПРИЗМА НА ОСНОВЕ ЭКСПЕРТНОЙ СИСТЕМЫ

д.т.н., профессор Мараховский Л.Ф.,¹ к.т.н., профессор РАЕ Козубцов И.Н.²

¹ Государственный экономико-технологический университет транспорта

² Научный центр связи и информатизации ВИТИ НТУУ КПИ

Постановка проблемы исследования. Современные сложные процессы невозможно исследовать без разложения его на составляющие процесса исследуемого объекта. Исследования приобрели междисциплинарный характер. Они характеризуются отсутствием четких пределов между научными направлениями, которые задействованы в исследовании. Это диктует научному обществу необходимость для объективности создания междисциплинарных консолидаций или в соответствии с вызовами предусмотренных Болонским процессом [1, 2] формировать в аспирантуре специалистов с междисциплинарной компетентностью.

В соответствии с законом об экспертизе проведения междисциплинарных исследований является нелегитимными.

Во-первых, отсутствует надлежащая подготовка научных кадров с междисциплинарной компетентностью.

Во-вторых, отсутствие классификации междисциплинарного научного результата, как отдельного научного направления (междисциплинарной науки или специальности).

В-третьих, сделано невозможным защищать квалификационную диссертационную работу исследователем по (междисциплинарной науке или специальности).

Анализ последних исследований. В междисциплинарных исследованиях отсутствует четкое толкование понятия междисциплинарной призмы. Так например в работе [3] рассмотрена в общих чертах философская проблема, которую будь-то рассматривается сквозь призму. Однако механизм рассматривания сквозь призму не описан. Поэтому актуально есть рассмотреть определение и эквивалент междисциплинарной призмы.

Формулировка цели статьи. Следовательно, целью статьи является освещение основных результатов диссертационного исследования, в создании прототипа междисциплинарной призмы, способной раскладывать сложный процесс междисциплинарного исследования на составляющие.

Результат исследования. Для исследования вопроса применим метод аналогий, который позволит объяснить саму идею.

Современные научные направления имеют четкие пределы определенные в Перечне научных специальностей за которыми осуществляются защита диссертационных работ на получение научных степеней кандидата наук и доктора наук, присуждения научных званий [4]. Однако получено междисциплинарный научный результат, в результате внедренных рекомендации Болонским процессом об активизации междисциплинарных исследований в науке и образовании остаются за пределами Перечня научных специальностей [4]. Объясняется отсутствием междисциплинарной специальности [5] или даже отдельной науки.

Рассмотрим толкование междисциплинарной призмы, которое мы будем использовать в последующих исследованиях. Со временем отделились основные научные направления. Все современные научные направления определены в Перечне [4] за историческим происхождением пошли из философии (современная философия, педагогика, физика, математика), и тому подобное. Приняв, это предположение, можно утверждать, что Перечень [4] можно рассматривать как не монохромный белый свет.

Для исследования применим оптическую дисперсионную призму. Из физики известно, что если белый не монохромный свет пропустить через оптическую призму дисперсионную в результате получим дисперсионный спектр, который состоит из семи цветов [6] (рис. 1). Между отдельными цветами спектра происходят непрерывные переходы тонов.

Сложным процессом остается четкое определении пределов цветов в дисперсионном спектре. Нужно применять инструментальные методы и приборы, основанные на спектральном анализе [7].

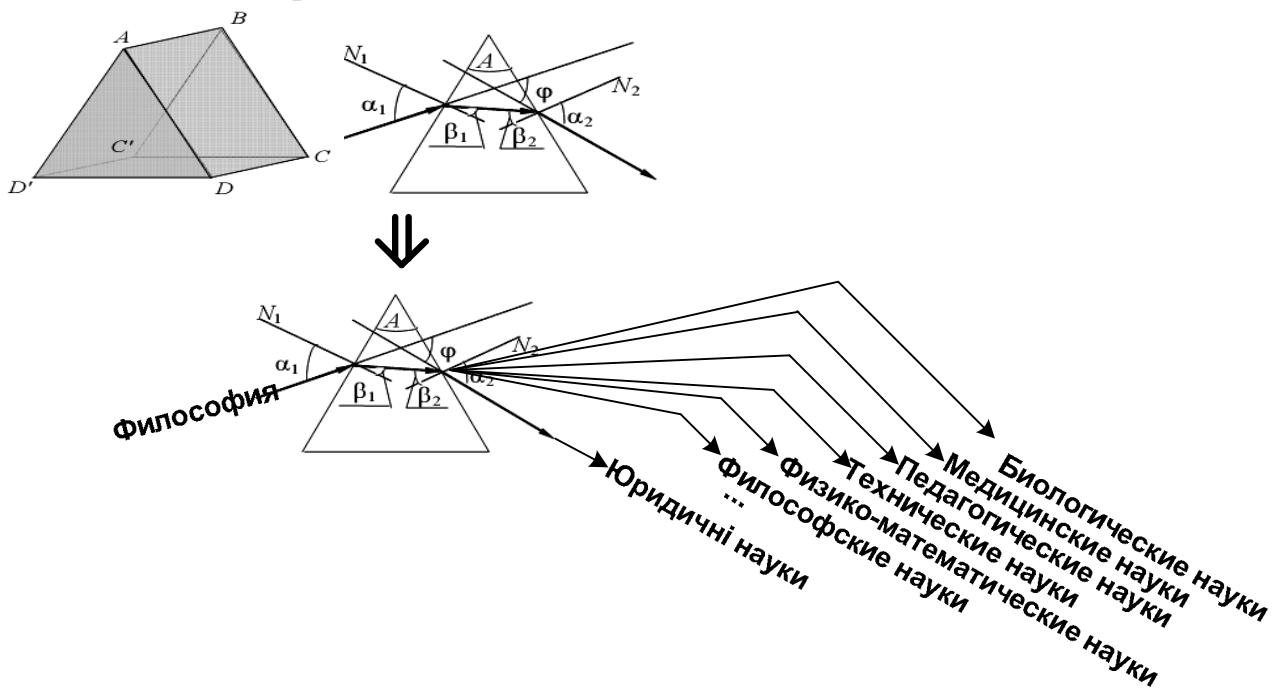

Рис. 1. Аналогия подобия между простоя трехгранной и междисциплинарной призмами

Рассмотрена аналогия нас наводит на мысль, что светло – междисциплинарная спектральная совокупность цветов. А междисциплинарные исследования не что другое, как поиск пределов цветов в дисперсионном спектре. В таком случае междисциплинарным является поиск или исследование на стыке двух основных цветов. Как бы это было так, то достаточно было бы предложить пересмотреть Перечень [4] на предмет дополнения каждого научного направления междисциплинарной специальностью. Такой вариант рассмотрен в работе [5]. Однако на практике совсем не так. В междисциплинарном исследовании может быть 2 и больше обнаруженных научных связей.

Трансформируем аналогию к реалистичному толкованию. Призма

междисциплинарная не есть никакой физической подобием к оптической призме. Призма здесь употреблена в том аллегорическом значении, что она способна раскладывать сложную систему на составляющие ее элементы. Форма ее не имеет никакого значения. Для наглядности сути принципа было принято предположение, что междисциплинарная призма подобно форме оптической призмы. Ведь общим для междисциплинарной и оптической призмы является разложение сложной системы на составные элементы (спектры). Еще можно объяснить, как рассмотрение сложного вопроса под разным углом виденья со следующей детализацией.

Рассмотрим возможное построение реалистичной междисциплинарной призмы по аналогии к построению оптической дисперсионной призмы. За аналог рекомендуем принять экспертную систему. В качестве экспертов будут выступать научные кадры высшей квалификации за основными научными направлениями или (специальностями одного научного направления).

Такой состав экспертной системы обеспечит качественное разложение исследуемого объекта на основные научные направления. Идентификация в спектре непрерывных переходов тонов будет зависеть от междисциплинарной осведомленности (компетентности) членов экспертной системы.

Выводы из исследований. В результате исследования установлено, что при отсутствии надлежащей подготовки научных кадров высшей квалификации с междисциплинарной компетентностью невозможно качественно проводить междисциплинарные исследования в науке и образовании без применения междисциплинарной призмы построенной на основе междисциплинарной консолидации ученых в единственную экспертные систему.

При отсутствии новой классификации междисциплинарного научного результата, за отдельной междисциплинарной наукой (или междисциплинарной специальностью в научном направлений) невозможно классифицировать полученный научный результат и защищать его в виде квалификационной диссертационной работы.

Предложена междисциплинарная призма является аллегорией оптической дисперсионной призмы, которая по аналогии объясняет принцип разложения древней философии на современные научные направления. Построенная экспертная система может качественно будет разрешать существующую проблему.

Перспективы у последующих исследований в данном направлении являются изучением закона распределения междисциплинарной призмы, древней философии на научные направления. Обнаружив его направить полученные знания на формирование нового поколения научных и научно педагогических кадров высшей квалификации с междисциплинарной компетентностью. Сочетание междисциплинарной с научной и педагогической компетентностями мы получим новизну, и обеспечим превращение гипотезы на теорию формирования ученых с междисциплинарной научно-педагогической компетентностью предложенной автором исследования [8].

Важно также использовать единственную общепринятую терминологию. От этого будет зависеть язык на которой разговаривают научные кадры разных научных направлений и специальностей. Это необходимо условие для создания научных консолидации для междисциплинарных исследований в области науки и

образования [9]. Без такой консолидации невозможно (не легитимно) проводить исследование, особенно в переходный процесс, пока в междисциплинарной аспирантуре (адъюнктуре), докторантуре не начнется подготовка научных и научно педагогических кадров с междисциплинарной компетентностью.

Для приклада приведем предложенное новое междисциплинарное направление – фундаментальные основы построения суперкомпьютеров на схемах автоматной памяти, который объединяет теорию многофункциональных автоматов Мараховского, частным случаем которых являются автоматы Моли и Мура; теорию построения схем автоматной памяти: многофункциональных, которые расширяют элементную базу интегральных схем, частным случаем которых является схема *RS*, - триггера, и многоуровневых; и методы построения новых реконфигурируемых пристроил суперкомпьютеров: регистров, счетчиков, пристроил управление, процессоров и компьютеров на ячейках автоматной памяти.

В статье [10] описано, что в Портленди (штат Орегон) Supercomputing Conference'09 IBM под руководством Дональда Хэбба (Donald Hebb) сделало существенный прогресс в создании вычислительной и когнитивной системы, которая симулирует и эмулирует способность мозга чувствовать, воспринимать, действовать, взаимодействовать и познавать при этом сравнимая с мозгом за низким энергопотреблением и размерами.

Крупномасштабная симуляция деятельности коры головного мозга – новое междисциплинарное направление, которое объединяет вычислительную неврологию, методологию симуляции и суперкомпьютеры. В области создания когнитивного компьютера, который работает аналогично мозгу, симуляция коры является крайне важной технологией для проверки гипотез о его структуре, динамике и функциях.

Литература

1. Бедный Б.И., Миронос А.А. Подготовка научных кадров в высшей школе. Состояние и тенденции развития аспирантуры: Монография. Нижний Новгород: Изд-во ННГУ, 2008. – 219 с. – ISBN 978-5-91326-100-7.

2. Козубцов І.М. Національні особливості та перспективні принципи удосконалення систем підготовки і атестації вчених в контексті Болонського процесу [Електронний ресурс] // Научный электронный архив академии естествознания. – Режим доступа URL: <http://www.econf.rae.ru/pdf/2011/11/754.pdf>.

3. Кругов Н.И. Человек в междисциплинарной призме. [Електронний ресурс] // За науку №13(952) от 16 марта 2006 г. – Режим доступа URL: http://zn.asu.ru/issue.shtml?i_n_seq=952&a_n=21.

4. Про затвердження Переліку наукових спеціальностей МОНмолодьспорт України; Наказ, Перелік від 14.09.2011 № 1057 // Офіційний вісник України від 17.10.2011 – 2011 р., № 78, стор. 215, стаття 2893, код акту 58517/2011.

5. Козубцов І.Н. Место в перечне научных специальностей междисциплинарных диссертационных исследований в науке и образовании // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1 Sp; URL: www.es.rae.ru/mino/157-453.

6. Яворский Б.М., Селезнев Ю.А. Справочное руководство по физике для поступающих в вузы и для самообразования. – 4-е изд., испр. – М.: Наука. Гл. ред.

физ.-мат. Лит., 1989. – 576 с.

7. Заглубский А.А., Цыганенко Н.М., Чернова А.П. Спектральные приборы. – СПб., 2007. – 76 с.

8. Козубцов І.М. Філософія формування міждисциплінарної науково-педагогічної компетентності вчених // Наука и образование : сб. тр. Международный научно-методический семинар, 13 – 20 декабря 2011 г., г Дубай (ОАЭ) – Хмельницкий: Хмельницкий нац. ун-т, 2011. – С. 120 – 122. – (укр., рус., англ.). – ISBN 978-966-330-133-4.

9. Міждисциплінарна Академія Наук (МАН) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу URL: <http://man-ua.at.ua/>

10 На пути к созданию когнитивного компьютера http://itc.ua/articles/na_puti_k_sozdaniyu_kognitivnogo_kompyutera_43475?page=1.

УДК 141.7

ВИКОРИСТАННЯ ФІЛОСОФСЬКОГО ПІДХОДУ ПРИ СТРАТЕГІЧНОМУ ПЛАНУВАННІ РОЗВИТКУ МІСТ

аспірант Беззубко Б.І.

Донецький державний університет управління

Науковий керівник – д.ф.н., професор Н.І.Гаврілов

Сучасна наука має великий та багатий арсенал методів дослідження. Але успіх дослідження значною мірою залежить від того, яким чином, за якими критеріями обираються методи для проведення конкретного дослідження і в якій комбінації ці методи використовуються. Як цілеспрямований процес пізнання об'єктів, вивчення їх елементів і підсистем у взаємозв'язку і взаємодії різні дослідження мають відповідну методологічною базою, принципи, підходи, методи та ін.

В основі будь-яких методів дослідження лежать певні підходи, принципи і методи. Результативність досліджень багато в чому залежить від методів, які будуть використані при проведенні дослідницьких робіт. Однак, при виборі того чи іншого методу дослідження необхідно враховувати:

- цілі дослідних робіт;
- вимоги, що пред'являються до кінцевих результатів досліджень, їх точності та достовірності;
- обмеження щодо термінів, ресурсів, можливостей дослідників і використовуваних технічних засобів досліджень;
- наявні дані про аналогічні дослідження і фактичні дані про об'єкт дослідження, виробничій системі і зовнішньому середовищі;
- переваги і недоліки кожного з розглянутих методів.

Вибір того чи іншого методу, (враховуючи мети, вимоги до глибини і точності дослідження, обмеження по термінах і т.п.), здійснюється:

- 1) інтуїтивно, керуючись досвідом дослідника;
- 2) евристично, використовуючи прийоми логіки і формальні методичні

правила;

3) експертними способами, виходячи з досвіду, логіки, знань та інтуїції експертів;

4) консультативним способом, тобто на основі рекомендацій фахівців-консультантів;

5) формальними методами обґрунтування і (або) оптимізації (лінійної оптимізації та ін.).

У будь-якому випадку, незалежно від обраного й надалі використовуваного конкретного методу, найбільший ефект і об'єктивність дослідних робіт може бути досягнута комплексним використанням обраних принципів та підходів, серед яких особливо місце займає філософський метод. Широко в наукових дослідженнях використовується філософський підхід, який включає загальні методи (методи матеріалістичної діалектики) та особливі методи

Метою написання доповіді є характеристика можливостей використання філософського підходу для дослідження стратегічного планування соціально-економічного розвитку міст. В якості можливого приклада такого використання було розглянуто використання принципів необхідності та

Необхідність як поняття характеризує послідовність подій, обумовлену внутрішньою закономірністю предмета. Іншими словами, необхідність як поняття вказує на внутрішню причину чого-небудь, що міститься в самій сутності. Коли причина не міститься в самій події, а є результатом перетину закономірно обумовлених ліній існування різних подій, то слід говорити про поняття "випадковість" [1]. Використовуючи принцип необхідності, стало можливим виділити переваги стратегічного планування:

1. Переваги для органів місцевого самоврядування:

1.1. у процесі управлінської діяльності:

- стратегічний план розвитку, створений спільними зусиллями влади і громади є стабільнішим у реалізації, в силу меншої залежності від зміни управлінських команд біля керма влади. Кожна наступна команда, незалежно від її політичного чи кланового забарвлення, повинна реалізовувати стратегічні цілі цього плану;

- стратегічний план суттєво впливає кадрову політику органу влади. Спеціалісти, які працюють у стратегічних напрямках розвитку, повинні відбиратись з особливою увагою, їх навчання та перепідготовка повинна надаватися особливо пріоритетність, їх робота повинна контролюватися особливо ретельно;

1.2. оцінка результативності дій з точки зору довготривалих цілей, а не з перспектив реалізації оперативних цілей [2].

1.3. наявність плану (програми) дозволяє організувати процес управління, насамперед при вирішенні повсякденних проблем.

Стратегічний план допомагає:

- мислити стратегічно (керівництво) й розробляти дієві стратегії (службовці);
- пояснити майбутні напрями політики (громадянам);
- установити пріоритети (розвитку організації, регіону, територіальної громади);
- оцінити результативність й ефективність використання ресурсів, особливо бюджетних коштів;

- оцінити сьгоднішні рішення у світлі майбутніх змін;
- створити логічно послідовну й захищену базу для прийняття рішень;
- здійснити максимальну неперервність в організаційному контролі службовців (моніторинг);
- визначити основні організаційні проблеми;
- результативно діяти в мінливому середовищі;
- організувати команду виконавців та експертів [3].

Важливим в стратегічному плануванні є використання філософського принципу «системності», у відповідності з яким будь-який предмет слід розглядати як систему. Система як поняття виражає упорядковану взаємозв'язок елементів, що утворюють ціле. Елемент є далі нерозкладний компонент системи при даному способі її розгляду. Головною властивістю елемента є його необхідна і безпосередню участь у створенні системи. Елементами системи вважають ті об'єкти, явища, процеси, які беруть пряму, безпосередню участь у створенні системи [1]. Планування є однією з основних складових системи управління. Як елемент системи управління стратегічне планування являє собою відносно самостійну підсистему, яка охоплює сукупність спеціальних інструментів, правил, структурних органів, інформаційних потоків і процесів, спрямованих на підготовку і виконання планів. Стратегічне планування можна розглядати як систему дій і рішень, що приймаються на верхньому ієрархічному рівні управління з метою розробки стратегічного плану на певну перспективу, який містить конкретні кроки з реалізації стратегічних цілей і завдань організації.

Представляє також інтерес використання філософських законів при дослідженні стратегічного планування. Можливості такого підходу можливо прослідити на прикладі закону єдності протилежностей. Діалектика стійкості і мінливості відображається в поняттях тотожності і відмінності. Тотожність є відношення предмета до самого себе або інших предметів, в якому виявляється рівність, збіг, однаковість. Зовнішня тотожність означає рівність, однаковість двох або кількох речей (коли мова йде про подібність, однаковості за ознаками двох або декількох столів). Внутрішня тотожність характеризує збіг предмета з самим собою (в цьому випадку говорять, що стіл дорівнює самому собі). Різниця є таке ставлення предмета до самого себе та інших предметів, в якому висловлюється неоднаковість, розбіжність тенденцій, властивостей у предметах або між предметами і явищами. Зовнішня відмінність характеризує неоднаковість між двома або кількома предметами (між будь-якими столами можна знайти як або виражене відмінність). Внутрішня відмінність висловлює нерівність предмета самому собі, тобто розбіжність предмета з самим собою (у цьому випадку слід визнати, що стіл не дорівнює самому собі) [1].

Слід зауважити, що процеси стратегічного планування здійснювалися ще за часи Радянського Союзу. В 70-х - 80-х роках минулого століття йшли активні пошуки інструментів регулювання і планування міського розвитку, які, що цілком закономірно, відповідали існуючим реаліям організації міського життя і управління містами і вписувалися в систему централізованого планування соціалістичної держави. В процесі підготовки планів соціально-економічного розвитку міст чимало труднощів виникало через недостатнє методичне та інформаційне забезпечення.

Статистичні дані більш-менш повно відображали стан та динаміку галузей міського господарства і меншою мірою - його соціальний вигляд. Багато показників і методи аналізу запозичувалися з практики планування територіальних утворень інших рівнів або розроблялися заново з великими витратами сил і часу.

Особливий вплив на процес планування надавало те, що місто, будучи за своєю природою цілісним соціально-економічним комплексом, виступав об'єктом управління декількох суб'єктів: міськвиконкому, обласних органів влади та управлінь, адміністрацій непідвідомчих міській Раді підприємств, підпорядкованих відповідним міністерствам і відомствам. Такий стан справ надзвичайно ускладнювало довгострокове планування соціально-економічного розвитку міст. Ключові питання перспективного розвитку міста (передусім визначення обсягу і напрямів капіталовкладень, а отже, пропорцій і темпів розвитку) вирішувалися обласною ланкою системи місцевих органів влади і управління або плановими актами міністерств. На частку ж міських планових органів припадали допоміжна робота та участь у виробленні рішень з питань розвитку тих об'єктів міського господарства, які були безпосередньо підпорядковані міськвиконкому. Значимість цих об'єктів в показниках міської економіки була невелика. Міські планові органи були не в змозі координувати відомчі плани навіть по розділах соціально-побутової інфраструктури.

Перехід від централізованої планової економіки до ринкової у багатьох реформаторів викликав заперечення планування на рівні держави, регіону чи міста як функції управління. Між тим, у другій половині ХХ ст. планування розвитку країни, окремих її регіонів та міст, стало важливим і обов'язковим елементом державного регулювання соціально-економічних процесів в розвинених країнах. Тому поряд з закономірностями ринкового саморегулювання, розвиток міста регулюється цілеспрямованими заходами місцевих органів влади [4, С.49]. Принциповою відмінністю цієї форми планування від радянської планової системи є те, що плануються не всі кінцеві продукти і баланс проміжних продуктів їх виробництва, а тільки кінцеві цілі. Важливим методологічним моментом стратегічного плану є вибір точок зростання, полюсів розвитку, економічного ядра. В якості точки або полюса зростання слід розглядати економічний суб'єкт або сукупність суб'єктів, які в сформованих внутрішніх і зовнішніх умовах і в перспективі здатні динамічно розвиватися і впливати на розвиток інших економічних суб'єктів.

Таким чином, вирішення проблеми вибору із множини різноманітних методів науки саме тих, застосування яких в процесі дослідження сприятиме найбільш ефективному вирішенню поставленої мети щодо розробки теоретичних і методичних положень, наукових та практичних рекомендацій з удосконалення механізму стратегічного планування в умовах трансформації економіки України, визначає необхідність використання під час дослідження філософських принципів.

Список літератури

1. Гаврилов Н.И. Философские основания менеджмента: монографія / Н.И.Гаврилов, В.В. Берега. – Донецк, ДонГАУ, 2002. – 184 с.
2. Хоруженко О. Стратегія економічного розвитку та брендінг території.

Модель для Сумської області// сайт Центру досліджень регіональної політики.
Режим ел. доступу: <http://crps.sumynews.com>.

3. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / З.С. Варналій, В.Є. Воротін, В.С. Куйбіда та ін. ; за ред. З.С. Варналія. – К. : НІСД, 2007. – 768 с.

4. Лукьянченко А.А. Трансформация градообслуживающей системы (теория и практика) /А.А. Лукьянченко/ НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований.— Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2004.— 210 с.

УДК 001.2:001.4

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ, ФІКСУВАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ ТА ПЕРЕДАВАННЯ ФАХОВИХ ЗНАНЬ

Михайло Гінзбург, д-р техн. наук, професор, академік УНГА

Інститут транспорту газу, м. Харків

ginzburg@itransgaz.com

Запропоновано комплексний міждисциплінарний підхід до проблеми пізнання реального світу та мовного фіксування фахових знань, який дає змогу об'єднати результати багатьох наук і може стати методологічним підґрунтям для подальших конкретних досліджень, зокрема щодо подавання процесових понять у фаховій мові.

Ключові слова: *пізнання, наука, знання, наукова картина світу, загальноживана мова, фахова мова*

«Наука внутрішньо є єдиним цілим. Її поділ на окремі галузі зумовлений не стільки природою речей, скільки обмеженістю здатності людського пізнання. Насправді існує неперервний ланцюг від фізики і хімії через біологію та антропологію до соціальних наук, ланцюг, який у жодному місці не може бути розірваний, хіба що свавільно. Велику внутрішню подібність мають також і методи досліджування в окремих галузях науки»¹ [1, с. 590].

Макс Планк (1858-1947), лауреат Нобелівської премії (1918).

Проблема формування, фіксування, зберігання та передавання фахових знань є міждисциплінарною. Її вивчають науковці різних спеціальностей: фахівці конкретних предметних царин знань, філософи, мовознавці, педагоги, термінознавці, фахівці з інформатики, наукознавці, культурологи тощо. У рамках цих досліджень у ХХ ст. виникло два фундаментальні поняття: **картина світу** (нім. *Weltbild*) та **фахова мова** (нім. *Fachsprache*), що їх сьогодні активно розвивають, створюючи похідні та пов'язані з ними поняття. Терміни **картина світу** та **фахова**

¹ Тут і далі цитати з російськомовних джерел подано в нашому перекладі українською.

мова активно вживають в українських нормативних документах, що регламентують освітню діяльність.

Так, у Державному стандарті базової і повної середньої освіти [2] зазначено, що одним з основних завдань реалізації змісту освітньої галузі в старшій школі є «оволодіння учнями науковим стилем мислення і методами пізнання природи, формування в них наукового світогляду, уявлень про сучасну **природничо-наукову**² **картину світу** (наше виділення – М. Г.)». У підрозділах цього документа, що стосуються окремих природничих наук, цю вимогу сконкретизовано і йдеться про *фізичну картину світу, природничо-наукову картину живого світу* (тобто біологічну картину світу), *географічну картину світу* тощо.

В українських нефілологічних вищих навчальних закладах I-IV рівня акредитації вже багато років викладають курси української **фахової мови**, які мають різні назви. Наказом Міністерства освіти та науки (МОН) від 17.04.2009 № 341 [4] було затверджено «План дій щодо вдосконалення викладання дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” у вищих навчальних закладах», яким передбачено до 15.06.2009 «розробити нові навчальні програми інтегрованої дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” для освітньо-кваліфікаційних рівнів молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста, магістра, передбачивши диференціювання змісту відповідно до фаху». Проте на його виконання наказом МОН від 21.12.09 № 1150 [5] лише затверджено програму для освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста, у якій «акцент переноситься з традиційної настанови – засвоєння відомостей про літературні норми усіх рівнів мовної ієрархії – на формування навичок професійної комунікації, студіювання особливостей **фахової мови** (наше виділення – М. Г.), на розвиток культури мови, мислення і поведінки особистості».

Отже, поняття **наукова** (природничонаукова) **картина світу** та **фахова мова** дуже важливі для науки та освіти, проте їх зазвичай розглядають окремо. Так, у фундаментальній монографії акад. РАН В. С. Стюпіна [6] мову науки розглядають у розділах (главах) 1 та 2, а наукову картину світу – у розділі 3. У серії статей проф. В. С. Данілової та Н. Н. Кожевнікова [7-17], присвячених різним аспектам побудови наукової картини світу та її складників, питанню фахової мови взагалі не приділено уваги. Так само, дослідники фахової мови [18-20] не розглядають її зв'язку з науковою картиною світу. На нашу думку, потрібен комплексний підхід.

Мета цієї статті – розглянувши процес пізнання об'єктивної дійсності та його відбивання мовою, визначити структуру наукової картини світу, роль фахових мов у пізнаванні світу, дослідити їхній зв'язок з науковою картиною світу.

Наше дослідження ґрунтується на працях різних авторів (філософів, мовознавців, термінологів тощо), між якими є суттєві розбіжності в називанні тих самих понять та в розумінні певних термінів. Бо, «увійшовши в розряд робочих понять багатьох наук, воно (поняття **картина світу** – М. Г.), певною мірою, як і раніш, залишається метафорою, не завжди отримує достатньо чітке й однозначне тлумачення навіть у середовищі фахівців одного профілю» [21, с. 3]. Те саме можна

---

² У цьому абзаці збережено прийняте в оригіналі написання прикметника *природничо-науковий* через дефіс, зафіксоване також у деяких словниках. Правильним, на нашу думку, є написання разом (див. [3, с. 173]).

сказати й про деякі інші поняття, зокрема про поняття **фахова мова**. Щоб забезпечити системність та однозначну відповідність термінів поняттям, ми змушені були внести певні корективи в узяті із зазначених праць терміни і дефініції та навести у виносках прийняті в цій статті дефініції вжитих понять з посилками на першоджерела.

1 Стислий огляд виникнення та розвитку поняття наукова картина світу

Прийнято вважати, що термін **картина світу** вперше ввели до наукового обігу на початку ХХ ст. фізики. Так, Макс Планк 09.12.1908 прочитав на природничому факультеті Ляйденського університету (Leiden) лекцію, яку він назвав «Єдність фізичної картини світу» (нім. Die Einheit des physikalischen Weltbildes). У ній зазначено, що «стала й цілісна картина світу є ... та непорушна мета, до якої безупинно прагне, розвиваючись, природознавство». Ця картина дає змогу «об'єднати строкате розмаїття фізичних явищ в єдину систему». Причому важливо повністю звільнити «фізичну картину світу від індивідуальності творчого розуму», тобто щоб вона відбивала «реальні цілком незалежні від нас явища природи» [1, с. 613, 630-632, 765, 778-779]. Альберт Ейнштейн 1918 року писав: «Людина прагне якимось адекватним способом створити в собі просту і ясну **картину світу** (наше виділення – М. Г.) для того, щоб відірватися від світу відчуттів, щоб певною мірою спробувати замінити цей світ створеною в такий спосіб картиною. Це роблять художник, поет, філософ, що теоретизує, і природознавець, кожен по-своєму. На цю картину та її оформлення людина переносить центр ваги свого духовного життя, щоб у ній знайти спокій і впевненість, які ця людина не може знайти в занадто тісному запаморочливому коловороті власного життя» [22, с. 40].

З часом поняття **наукова картина світу** отримало загальнофілософський статус і поширилося на все природознавство [23, с. 407], перетворившись на універсальну методологічну категорію³ природничих наук. У такому контексті воно стало означати специфічну форму наукового знання, яке, відповідаючи певному етапові розвитку науки, інтегрує та систематизує конкретні предметні знання. У подальшому поняття **наукова картина світу** поширили також на сукупність знань, отриманих гуманітарними та суспільними науками [24, с. 666]. У філософських працях останніх років уведено поняття **технічна**⁴ **картина світу**, яке визначають як «систему законів, категорій і принципів, що дають узагальнене уявлення про об'єкти техніки та технічні процеси», проте розглядають її окремо від наукової картини світу (пор. дефініції у [25, с. 192, 258]). Усе це підтверджує актуальність поширення поняття **наукова картина світу** на всі різновиди наукового знання.

2 Буденна та наукова картини світу

Пізнавання – це фундаментальне філософське поняття, яким позначають творчу діяльність суб'єкта, спрямовану на отримання достовірних знань про світ у цілому та/чи окремі його об'єкти [24, с. 766]. Пізнавання реального світу (який у

³ **Категорія** (від гр. *kategoria* – обвинувачення; ознака) – у філософії – найзагальніші, фундаментальні поняття, що відбивають найістотніші, закономірні зв'язки й відношення об'єктивної дійсності та пізнавання. Розвиток наукового знання спричинив виділення низки фундаментальних понять, які набувають категоріального сенсу, оскільки виконують стосовно конкретних царин знань функцію, подібну до категорій філософії. Такими, наприклад, є поняття *вид* та *організм* у біології. Категорії, властиві багатьом наукам (наприклад: *інформація*, *симетрія*, *саморегулювання* тощо), вважають загальнонауковими [23, с. 251].

⁴ На нашу думку, з погляду системності термінології правильніше казати про **технічнонаукову картину світу**.

мовознавстві зазвичай називають позамовною дійсністю) залежно від характеру отримуваних знань та використовуваних засобів і методів може здійснюватися у двох основних формах⁵: буденній та науковій⁶ (рис. 1). Буденне пізнання – це пізнання світу в процесі буденного життя, тоді як наукове пізнання – це цілеспрямоване вивчення світу в цілому або окремих його об'єктів за допомогою спеціальних емпіричних та теоретичних методів⁷. Відповідно результатом пізнання є **картина світу** (КС) – загальні знання про світ, його будову, типи об'єктів та їхні взаємозв'язки, що існують у свідомості певної спільноти на конкретному етапі її історії та лежать в основі світобачення людини [26, с. 204; 27, с. 44]. КС, як і будь-яка модель, спрощуючи і схематизуючи дійсність, виділяє з нескінченного розмаїття реального світу саме ті його об'єкти та сутнісні зв'язки між ними, пізнати які й становить основну мету на тому чи іншому етапі історичного розвитку.

У КС відповідно до розглядуваних у цій роботі двох форм пізнання можна виділити два складники (рис. 1) – **буденну картину світу** (яку ще називають *наївною* або *донауковою* [29, с. 157], рос. «*наивная*», *обиходная* [27, с. 44]) та **наукову картину світу**.

Буденна картина світу (БКС) є результатом буденного пізнання дійсності. Її «цеглинками» є буденні поняття (рос. *наивное*, *формальное*, *бытовое* поняття [27, с. 45]), які містять лише практично важливі, часто зовнішні, а іноді випадкові ознаки об'єктів⁸. Наприклад: *сонце – небесне світило, що має форму гігантської розжареної кулі, яка випромінює світло й тепло; небо – видимий над поверхнею землі повітряний простір у формі шатра; повітря – вільний простір навколо землі; кіт – свійська тварина, що знищує мишей і щурів; собака – свійська тварина, яку використовують для охорони, на полюванні тощо; літак – апарат, важчий за повітря, з двигуном і нерухомими крилами, пристосований для літання тощо* [30]. Призначення БКС – зберігати та передавати з покоління в покоління спрощену структуру навколишнього світу, потрібну для повсякденного життя, задавати норми поведінки людини у світі, визначати її ставлення до навколишнього світу і самої себе як елемента цього світу. Саме тому кожна мовна спільнота в глибоку давнину

⁵ У цій статті ми не розглядаємо інших форм пізнання (художнє, міфологічне, релігійне тощо [24, с. 766]), які створюють свої картини світу: художню, міфологічну, релігійну. На відміну від наукової картини світу, яка є продуктом мислення, **художня картина світу** відбиває результат чуттєво-образного емоційного сприйняття світу: література створює ці образи словами, музика – звуками, живопис – графічними зображеннями тощо. **Науково-мистецьку картину світу**, яка поєднує поняття, пов'язані з науковим (мистецтвознавчим) та художнім пізнанням дійсності, розглянуто в роботі [28]. **Міфологічна картина світу** – це цілісна система вірувань та уявлень первісної людини про будову навколишнього світу (реального та потойбічного), що ґрунтується на традиціях і міфах [9, с. 77]. У цій картині природу сприймають через богів, духів, магичні, фантастичні властивості та явища. **Релігійна картина світу** – це цілісне уявлення про світ, місце в ньому людини, де всі сфери людської діяльності скеровує релігія [9, с. 79]. Її головною ознакою є поділ світу на надприродний (Бога) і природний (його створіння), але за умови абсолютного панування першого над другим.

⁶ У [27, с. 44] їх позначено російськими термінами *практическое* и *теоретическое* *познание*. На нашу думку, такі терміни є невдалими, оскільки у філософії теоретичним та емпіричним пізнанням зазвичай називають рівні наукового пізнання [25, с. 166].

⁷ До емпіричних методів належать наукове спостереження, експеримент, макетування, вимірювання, порівнювання, описування тощо, а до теоретичних – абстрагування, ідеалізування, математичне моделювання, формалізування, узагальнювання, інтерпретування, логічне систематизування тощо [26, с. 554].

⁸ Іноді такі ознаки є оманливими. Так, П. Єршов у «Горбоконіку», уживаючи назву «чудо-юдо риба кит», висловлював народні уявлення про те, що кит – це риба, актуальні ще в XIX ст. Цікаво, що ознака схожості на рибу залишилася в сучасних загальнономовних тлумачних словниках, у яких кит – це «найбільший морський ссавець, **схожий на рибу** (наше виділення – М. Г.)» [30, с. 538].

(задовго до виникнення науки), виходячи зі свого національно-культурного досвіду, **окремо** сформувала ядро БКС. Через це БКС має національну специфіку і знаходить свій відбиток у лексиці відповідної національної мови: з буденними поняттями співвідносять лексичні значення загальноживаних слів [27, с. 45]. Отже, саме **загальноживана мова** та створювані нею тексти відбивають буденне знання про світ, актуальне для певного народу в конкретний період його історії.

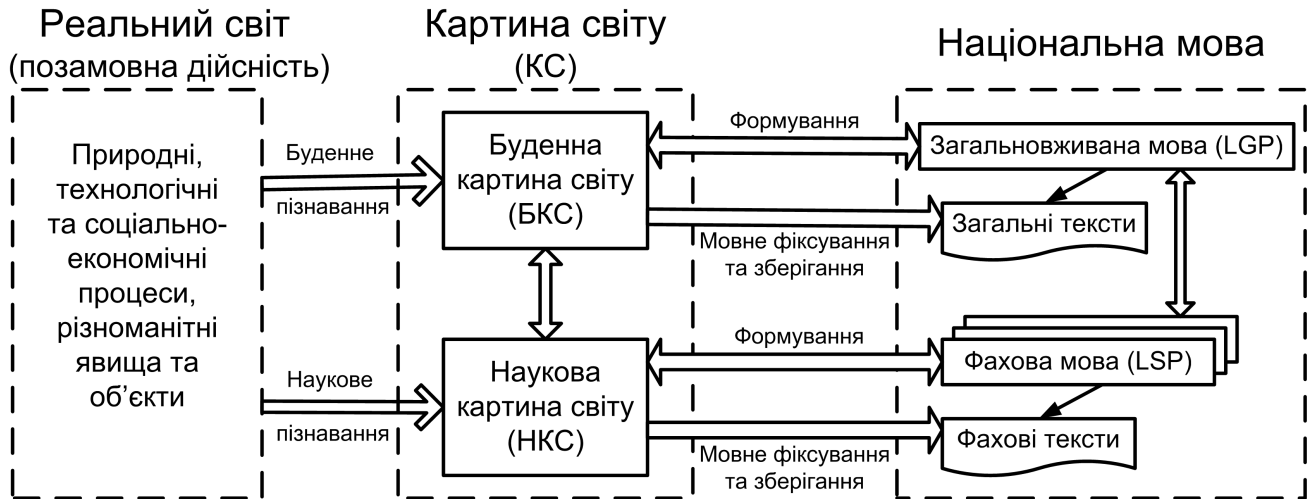

Рисунок 1 – Картина світу та її формування, мовне фіксування та зберігання

Наукова картина світу (НКС) – це цілісна система знань про загальні властивості та закономірності природи, техніки, суспільства і людини, що виникає в результаті узагальнення та синтезу основних знань, отриманих усіма науками на певному етапі розвитку людства. «Цеглинками» НКС є наукові поняття, закони⁹, принципи¹⁰, теорії¹¹. Головна характеристика НКС – її системність і зінтегрованість. НКС установлює методологію¹² пізнання світу, спрямовує та орієнтує науковий пошук. Отже, НКС – це особлива форма наукового знання¹³, яка інтегрує та систематизує конкретні знання, отримані різними науками.

Пізнання реальної дійсності нерозривно пов'язане з мовленнєвою діяльністю, тобто з говорінням, писанням, слуханням, читанням [33, с. 37]. Саме **мова**¹⁴ є одночасно інструментом пізнання (тобто інструментом формування КС) і засобом фіксування та зберігання пізнаного у створюваних текстах¹⁵, а також передавання

⁹ **Науковий закон** – основне наукове положення, що відбиває причинно-наслідковий зв'язок між явищами, характеризує перебіг певних процесів у природі, техніці або суспільстві [30, с. 397].

¹⁰ **Науковий принцип** (від лат. *principium* – основа, начало) – підтвержене практикою твердження, яке використовують без доведення [31, с. 132]. Зазвичай принцип – це основне вихідне (початкове, первинне) положення певної теорії [30, с. 1125].

¹¹ **Наукова теорія** – вища форма організації наукового знання, що цілісно відбиває закономірності та суттєві зв'язки досліджуваного фрагмента дійсності (наприклад, електричних явищ, механічного руху, хімічного перетворення речовин, еволюції видів тощо). Теорія – це система логічно взаємопов'язаних понять, принципів та законів. Основні завдання наукової теорії – описувати, пояснювати та прогнозувати [46, т. 25, с. 434-436].

¹² **Методологія** – сукупність методів досліджування, що їх застосовують у будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання [30, с. 664].

¹³ У філософії науки виділяють три рівні наукового знання (емпіричний, теоретичний та метатеоретичний) і відносять НКС до метатеоретичного рівня [25, с. 155, 167; 26, с. 217, 560].

¹⁴ У сучасному мовознавстві, починаючи з праць швейцарського лінгвіста Фердинана де Сосюра (1857-1913), розрізняють три поняття: **мовленнєва діяльність** (фр. *langage*); **мова** (фр. *langue*) – система знаків і правил їх вживання; **мовлення** (фр. *parole*) як процес говоріння (писання), що втілюється в конкретні тексти [32, с. 92; 33, с. 37].

¹⁵ **Текст** – повідомлення, яке є послідовність знаків, створена за правилами певної мови, і має певну змістову та структурну завершеність [33, с. 68].

знань у просторі та часі. Проте кожній частині КС відповідає свій шар **національної мови**¹⁶ (рис. 1): буденній – **загальноживана мова** (англ. language for general purpose, LGP; рос. *общелитературный язык, язык для всеобщего общения* [20, с. 17], *язык повседневного общения, язык для общих целей* [34, с. 11]), науковій – **фахові мови** (англ. languages for special purpose, LSP; рос. *язык для специальных целей, ЯСЦ*). Останні мають ефективні вербальні та невербальні засоби подавання наукових понять, законів, принципів, теорій. Відповідно **тексти**, створені загальноживаною мовою, називатимемо **загальними**, а фаховими мовами – **фаховими**¹⁷ (рис. 1).

НКС постійно і швидко розвивається. Це зумовлено двома чинниками: неперервним розвитком науки та змінюванням самого реального світу¹⁸. Колективне наукове знання про світ з часом більшає, деякі положення переглядають, відкидають, доповнюють, коригують, з'являється нове знання. Таке постійне змінювання веде до появи нових наукових понять та коригування наявних. Розвиток наукового знання має неперервно-дискретний характер [26, с. 612] – еволюційні етапи поступового кількісного нагромадження знань чергуються з якісними стрибками, появою якісно нових теорій і відповідними революційними змінами змісту фундаментальних понять, методів пізнавальної та практичної діяльності. Під час таких науково-технічних революцій замість наявної НКС виникає нова.

БКС консервативніша. Зміни, що відбуваються в ній, стосуються переважно периферійних частин, а спричинюють їх не самі нові знання, а зміни умов повсякденного життя, поява нових побутових реалій [21, с. 18]. Так, завдяки входженню в сучасний побут холодильників, телевізорів, мобільних телефонів, мікрохвильових печей, комп'ютерів тощо в БКС виникли нові поняття, зафіксовані цими загальноживаними словами. Тоді як створення ще в XVI ст. геліоцентричної моделі Миколи Коперника замість геоцентричної моделі Клавдія Птолемея не змінило БКС, у якій і досі *сонце сходить, рухається небосхилом і сідає за обрій*. Саме завдяки відносній стабільності буденна картина світу забезпечує спадкоємність мислення носіїв певної мови, тому її часто називають **мовною картиною світу**¹⁹.

¹⁶ **Національна мова** – засіб спілкування нації та її самоідентифікування серед інших націй [32, с. 90].

¹⁷ Такий поділ текстів не збігається з традиційним для лінгвістики текстів [35, с. 68-69] їх поділом на художні та нехудожні, оскільки до нехудожніх текстів відносять не тільки тексти, які ми називаємо **фаховими**, а й тексти засобів масової інформації та інші, які в нашій класифікації належать до **загальних**.

¹⁸ Останній чинник можна вважати несуттєвим для фізики (планети рухалися однаково як у часи Клавдія Птолемея, так і в часи Миколи Коперника), однак на цей чинник треба зважати в інших царинах природознавства, наприклад, в екології, науках про Землю тощо. Безумовно суттєвий цей чинник для техніки, яка стрімко розвивається, та для суспільства, яке змінюється, але зі швидкістю значно меншою, ніж техніка.

¹⁹ Поняття **мовна картина світу** (нім. Weltbild der Sprache) увів до наукового обігу Й. Л. Вайсгербер (1899 – 1985) [36], ґрунтуючись на ідеях В. Гумбольдта про мовне світобачення (нім. Weltansicht der Sprache). Поширенню цієї концепції сприяла гіпотеза лінгвістичної відносності Е. Сепіра та Б. Уорфа, згідно з якою наявні у свідомості людей системи понять, а, отже і суттєві особливості їхнього мислення, визначає специфіка мови, носіями якої вони є [29, с. 68-69, 157]. Вивчаючи відбивання світу в мові, дослідники по-різному тлумачать поняття **мовна картина світу**. Одні вважають, що «це вироблене багатовіковим досвідом народу і реалізоване засобами мовних номінацій **зображення усього існуючого як цілісного і багатоаспектного світу** (наше виділення – М. Г.)...» [33, с. 37]. Порівнюючи цю дефініцію зі змістом поняття БКС, можна погодитися з висновком [29, с. 157], що «“наївні” (у нашій термінології – буденні) картини світу... – це і є “мовні картини світу”». Інші мовознавці ототожнюють мовну картину світу з внутрішньою формою мови, тобто зі «специфічним для кожної мови **способом відбивання та подавання дійсності** (наше виділення – М. Г.)» [27, с. 45-46]. Тут ідеться про інше поняття, яке, на нашу думку, правильніше

Зауважимо, що знання, які лежать в основі БКС, зовсім **не примітивні**. У багатьох випадках вони не менш складні та цікаві, ніж відповідні фрагменти НКС. Такими, наприклад, є знання про внутрішній світ людини, її поведінку в різних ситуаціях, відносини між людьми. Вони відбивають досвід спостережень десятків поколінь протягом багатьох тисячоліть і здатні «підказати» досліднику те, що до певного часу непомітно для строго раціонального погляду [29, с. 157; 37, с. 209].

БКС та НКС співіснують у часі й будуть завжди співіснувати, збагачуючи одна одну. Як вже зазначалося, результати науково-технічного і соціального прогресу входять у повсякденне життя і таким чином паралельно з науковими поняттями виникають відповідні буденні. Реалізуючи споконвічні мрії людей, наука створює нові об'єкти, і тоді на базі певних буденних понять виникають наукові. Так ідеї *чарівного килима*, на якому герої казок перелітають повітрям у будь-яке місце, та *чарівного дзеркальця*, яке показує віддалені зображення, утілилися в наукові поняття **літальних апаратів** та **телебачення** відповідно. Так само завдяки процесам термінологізування та детермінологізування збагачують одна одну **загальноживана** та **фахові мови**.

Саме через складність БКС і її постійне співіснування з НКС, вважаємо недоцільним називати цю картину світу *наївною* або *донауковою*.

3 Структура наукової картини світу

Структурувати НКС можна залежно від об'єкта пізнання і відповідного йому типу знання [24, с. 766]. Як найзагальніші об'єкти пізнання можна виділити живу та неживу природу, техніку та технології (техносферу), людське суспільство і людину та її духовний світ (рис. 2). Відповідно в науці, як особливому інструменті пізнавальної діяльності, призначеному виробляти об'єктивні, системно зорганізовані та обґрунтовані знання про світ [24, с. 661], також виділяють чотири великі групи дисциплін: **природничі**, **технічні**, **суспільні** та **гуманітарні** [38, клас 72], що їх розрізняють за об'єктом досліджування²⁰.

Природничі науки (англ. natural sciences) – це сукупність наук про природу, які вивчають будову, властивості й перетворювання неживої та живої природи, ґрунтуючись на вимірюванні та рахуванні (*математика, механіка, фізика, астрономія, інформатика та кібернетика, хімія, біологія, геологія, географія, сільськогосподарські, ветеринарні, медичні, фармацевтичні науки* тощо). **Технічні науки** (англ. engineering) – це сукупність дисциплін, що вивчають закономірності розвитку техніки і технологій та визначають способи найкращого їх використання (*металургія, машинознавство, приладобудування та енергетика, геодезія та гірництво, транспорт і зв'язок, будівництво й архітектура, військові науки* тощо). **Суспільні науки** (англ. social sciences) – це сукупність дисциплін, що вивчають людське суспільство в цілому та окремі його підсистеми, їхню структуру, розвиток тощо [26, с. 116] (*економіка, правознавство, національна безпека,*

назвати **мовознавчою картиною світу** і поставити в один ряд з розглянутими нижче картинами світу інших окремих наук.

²⁰ У деяких працях з філософії науки окремо виділяють науки про кількісні відношення реального світу (математичні), науки про особливості пізнання та мислення (логіка, філософія тощо), науки про здоров'я людини (медичні) [25, с. 5, 154], а науки про техніку і технології розділяють на технічні та технологічні [26, с. 123-125]. Для нашого досліджування такий детальний поділ не потрібен.

державне управління, соціологія, політологія тощо).

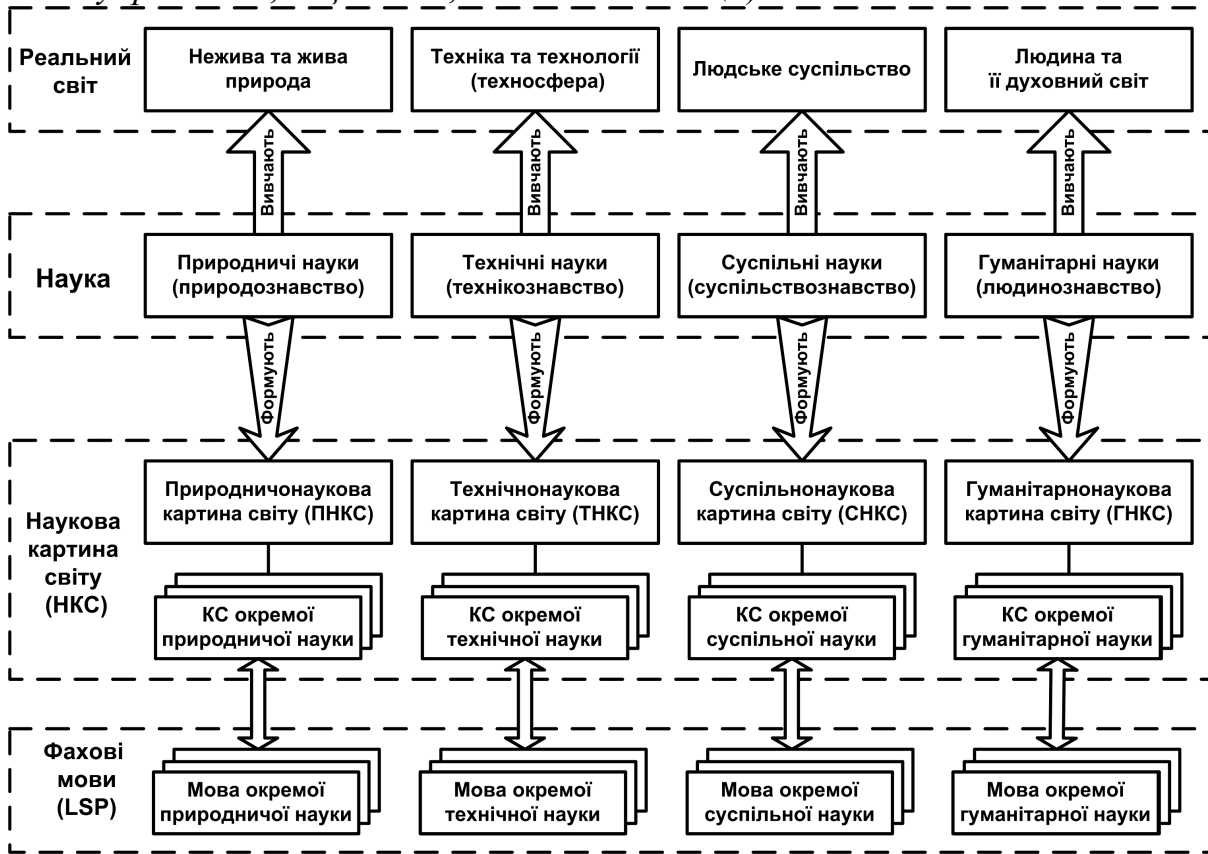

Рисунок 2 – Наукова картина світу та її мовна фіксація

Гуманітарні науки (англ. humanities) – це сукупність наук про форми відбивання реального світу у свідомості, які вивчають продукти духовної творчої діяльності людини (*мовознавство, літературознавство, мистецтвознавство* тощо). За об'єктом і методологією досліджування суспільні та гуманітарні науки часто перетинаються²¹.

Відповідно у НКС можна виділити природничонаукову (ПНКС), технічнаукову (ТНКС), гуманітарнонаукову (ГНКС) та суспільнонаукову (СНКС) картини світу. Кожна з них, у свою чергу, складається з КС окремих наук (рис. 2).

Розгляньмо ПНКС. У ній можна виділити як найважливіші для природознавства такі КС окремих наук: фізичну²², астрономічну²³, хімічну²⁴,

²¹ У класифікаторі ДК 009:2005 [39], що ґрунтувався на класифікації видів економічної діяльності Європейського Союзу – Nomenclature of Activities European Community (NACE Rev.1.1-2003), було наведено певне пояснення щодо розмежування цих наук, згідно з яким, наприклад, *історичні науки* належали до гуманітарних (підклас 73.20.1), а *філософські, психологічні та педагогічні* – до суспільних (підклас 73.20.2). У новій версії цього класифікатора ДК 009:2010 [38], згармонізованою з NACE Rev.2-2006, такі пояснення відсутні, оскільки їх немає в оригінальному тексті NACE Rev.2-2006.

²² **Фізична картина світу** – це сукупність знань про природу (матерію, рух, простір і час), що ґрунтуються на найзагальніших принципах, законах і теоріях фізики на певному етапі її розвитку. Так, наприклад, виникнення *класичної механіки* супроводжувалось створенням механічної, *електродинаміки* – електромагнітної, а *теорії відносності та квантової механіки* – квантово-релятивістської фізичних картин світу [44, с. 176-177].

²³ **Астрономічна картина світу** – це сукупність знань про походження, будову і розвиток Всесвіту та його окремих частин, що ґрунтуються не лише на даних астрономічних спостережень, гіпотез і теорій, але й на найважливіших поняттях, принципах і законах сучасної фізики.

²⁴ **Хімічна картина світу** – це сукупність знань про властивості речовин і матеріалів, зумовлені їхньою будовою, а також про змінювання якісного та/або кількісного складу речовини внаслідок взаємодії.

біологічну²⁵, географічну²⁶ тощо, які відповідають різним формам руху матерії. Природознавство як науково систематизоване дослідження природи в усі періоди свого існування намагалося поєднати здобутки різних наук, тобто окремі КС. При цьому визначальний елемент ПНКС – це картина світу тієї науки, яка у певний час лідерує. До сьогодні такою є фізична картина світу, бо саме фізика була і досі залишається фундаментом сучасного природознавства [21, с. 9-10; 23, с. 407]. Разом з тим під час формування ПНКС не можна відкидати КС будь-якої іншої природничої науки, бо тоді ПНКС буде неповною.

Інструментом формування, фіксування, зберігання та передавання наукових знань про світ є фахові мови, тобто мови кожної з наукових дисциплін (рис. 2). На відміну від БКС (рис. 1), яка має чітку національну специфіку, НКС універсальна (єдина) для всіх мовних спільнот, бо наукові знання об'єктивні, вони не залежать від специфіки мови того чи іншого народу, його менталітету, традицій, моральних пріоритетів, національної культури загалом. Проте, маючи єдиний для всіх народів змістовий інваріант, НКС набуває національні форми вираження завдяки формуванню національних **фахових мов** (рис. 1). Національномовне оформлення НКС не стосується її змісту, а лише адаптує універсальне знання до потреб конкретної мовної спільноти. Безумовно, НКС існує у «національній мовній оболонці» лише тих народів, які мають традицію добувати нові наукові знання та оперувати ними, тобто там, де є відповідна наукова традиція [21, с. 12-13]. Отже, маємо взаємоузгоджене формування НКС та її «мовної оболонки» – системи фахових мов (рис. 1).

4 Структура КС окремої наукової дисципліни

Питання побудови КС конкретних наукових дисциплін (окремонаукових або спеціальних КС) є самостійною науковою проблемою, яка виходить за межі цієї статті. Є багато монографій та статей, присвячених КС у цілому (наприклад, [6; 9]) та її складникам: фізичній (наприклад, [8]), астрономічній (наприклад, [12]), хімічній (наприклад, [15]), біологічній (наприклад, [13]), географічній (наприклад, [10]), геологічній (наприклад, [11]), екологічній (наприклад, [14]) КС. Щоб дослідити мовне фіксування НКС та її складників пропонуємо загальну структуру окремонаукової КС, подану на рис. 3. У ній виділено дві основні частини: методологічне (інструментальне) підґрунтя та власний теоретичний базис.

Методологічне підґрунтя – це поняття, методи, закони та принципи інших наук, які для конкретної дисципліни є інструментарієм, насамперед це стосується філософського та математичного підґрунтя.

Філософське підґрунтя складають філософські категорії, методи, закони та принципи, які містяться у певній науковій дисципліні та визначають найзагальніші напрями її пізнавальної діяльності. У філософському підґрунті можна виділити дві підсистеми [25, с. 167]:

²⁵ **Біологічна картина світу** – це сукупність знань про будову та закономірності функціонування живих систем, їх розвиток і взаємодію.

²⁶ **Географічна картина світу** – це сукупність знань про конкретно-історичні умови території, акваторії та повітряного простору Землі.

1) **онтологічну**²⁷, тобто систему категорій, що є матрицею розуміння у процесі пізнання (структура, об'єкт, суб'єкт, простір, час, процес, властивість, відношення тощо),

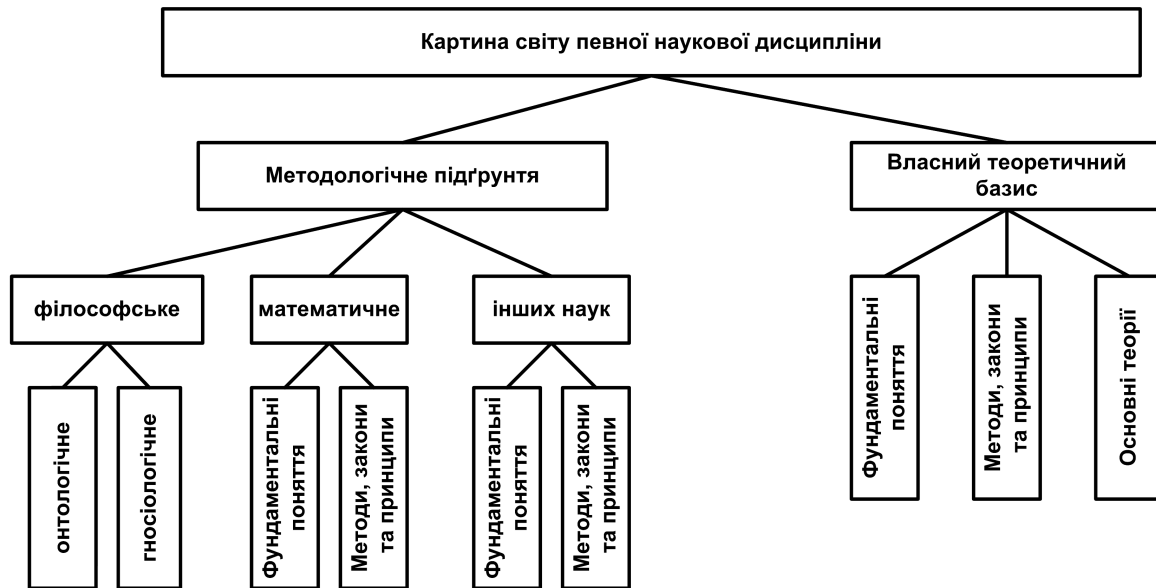

Рисунок 3 – Картина світу окремої наукової дисципліни

2) **гносеологічну**²⁸, яка характеризує пізнавальний процес та його результати (метод, пояснення, доведення, теорія, розуміння, факт).

У сучасний період розвитку наукового пізнання онтологічні та гносеологічні проблеми (наприклад, форми існування матерії, скінченне та нескінченне, простір і час, точність та достовірність) переходять в сферу досліджування конкретних наук. Тому обидві підсистеми відбиваються в поняттях, прив'язаних до предмета досліджування певної наукової дисципліни. Наприклад, у фізичній КС філософські поняття простору і часу стають фундаментальними фізичними поняттями:

Філософія	Фізика
простір – форма буття матерії, що характеризує її протяжність, структурність, співіснування та взаємодію елементів у всіх матеріальних системах [23, с. 541];	простір – одне з головних понять фізики, за допомогою якого описують властивості протяжності та взаємного розташування предметів [31, с. 137];
час – форма буття матерії, що виражає тривалість її існування, послідовність змінювання станів у процесі розвитку всіх матеріальних систем [23, с. 541];	час – одне з головних понять фізики, за допомогою якого описують тривалість та послідовність подій [31, с. 137].

Саме ці фундаментальні фізичні поняття покладено в основу всього сучасного природознавства та технікознавства. Їх та розроблені у фізиці методи вимірювання

²⁷ **Онтологія** (від гр. ontos – суще + logos – учення) – розділ філософії, що вивчає буття, його основи, принципи, структуру і закономірності [23, с. 458].

²⁸ **Гносеологія** (від гр. gnosis – пізнання + logos – учення) – розділ філософії, що вивчає сутність пізнання і критерії його достовірності та істинності [23, с. 678].

просторових величин (відстаней) і проміжків часу використовують у КС практично всіх природничих²⁹ та технічних наук.

Так само у хімічній КС відбиваються філософські поняття аналізу та синтезу:

Філософія	Фізика
аналіз – процедура уявного, а часто і реального розчленування предмета (явища, процесу), властивості предмета (явища, процесу) або відношень між предметами на частини (ознаки, властивості, відношення) [23, с. 23];	аналіз – загальна назва процесів встановлювання хімічної будови сполуки, складу суміші, концентрації розчину або ідентифікації речовини [41, с. 10];
синтез – процедура з'єднування різних елементів, боків предмета в єдине ціле (систему), яке здійснюють як у практичній діяльності, так і в процесі пізнання [23, с. 609];	синтез – загальна назва хімічних і хіміко-технологічних процесів отримання складніших продуктів із простіших [42, с. 390].

Перейти від якісних описів до кількісних теорій неможливо без використання математичних методів. Досвід сучасного природознавства і технікознавства, а також окремих суспільних (наприклад, економіки) та гуманітарних (наприклад, мовознавства) наук доводить, що на певному етапі неминуче відбувається їхнє математизування, яке пришвидшує подальший розвиток цих наук. Ще Еммануїл Кант писав, що «вчення про природу міститиме науку у власному її сенсі лише тією мірою, якою може бути застосована в ньому математика» [43, с. 59]. А розглядаючи картину світу теоретичної фізики, Альберт Ейнштейн зауважив, що «завдяки використанню мови математики ця картина задовольняє найвищим вимогам відносно строгості й точності вираження взаємозалежностей» [22, с. 40].

Безумовно, кожна наукова дисципліна має свій рівень математизування та залучає лише потрібний їй математичний апарат. Моделюючи неперервні природничі та технологічні процеси, використовують інтегральне та диференціальне числення, досліджуючи структуру складних систем, – методи дискретної математики (теорію множин, теорію графів тощо), а, обробляючи емпіричні дані, – методи математичної статистики. Математичне підґрунтя КС фізики, хімії, біології, технічних наук, економіки, мовознавства та інших наук, які широко використовують математичні методи, складають фундаментальні математичні поняття (наприклад, *число, функція, математична модель, алгоритм, імовірність, інтеграл, похідна, оптимізація, величини дискретні та неперервні, нескінченно малі та нескінченно великі, множина, граф* тощо).

Окремі наукові дисципліни тісно пов'язані між собою. Кожна дисципліна як методологічне підґрунтя широко використовує фундаментальні поняття, методи, закони та принципи інших наук, пристосовуючи їх для своїх потреб. Так, у хімічній КС використовують багато фізичних понять, наприклад, поняття *речовина*. Проте, якщо у фізиці його визначають як «вид матерії, який на відміну від фізичного поля

²⁹ Це не заперечує того факту, що у певних КС доцільно також використовувати власні поняття. Наприклад, біологічна реальність, що має місце в живих організмах, якісно відрізняється від фізичної. Через це окремі дослідники пропонують ввести в біологічну КС поняття **біологічний час**, яке дасть змогу глибше зрозуміти та математично описати сутність життя [40].

має масу покою» [23, с. 23; 44, с. 25], то в хімічній КС фізичному поняттю *речовина* відповідають два поняття: *речовина* та *матеріал*. «Речовина має властивості, за якими її можна ідентифікувати. Ці властивості однакові для всіх зразків речовини. Хімічний склад речовини незмінний. Багато речовин – це сполуки, деякі речовини – прості речовини» (тобто складаються з атомів лише одного хімічного елемента). «Матеріали мають певні загальні властивості, за якими їх можна легко розпізнати, інші їхні властивості можуть варіюватися, що дає змогу розрізняти сорти або види одного матеріалу... Хімічний склад матеріалу також не сталий, проте його зміни зазвичай незначні» [41, с. 20; 45, с. 8].

Методичне підґрунтя КС окремих наук має багато спільного. Поняття, закони і принципи, які є спільними (близькими) для багатьох наук вважають загальнонауковими поняттями, законами і принципами. Такими, наприклад, є поняття *система, підсистема, правило, закон, теорія, об'єкт, предмет, множина, елемент, фрагмент, відповідність, найменування, клас, підклас, група, вид, модель, адекватність, ентропія, керування* тощо. Загальнонауковими принципами можна вважати *принцип еволюції, системний підхід та принцип зворотного зв'язку*, а загальнонауковими законами – *закони збереження енергії, маси* тощо.

Другою частиною КС певної наукової дисципліни є власний теоретичний базис. У фізичній КС зазвичай виділяють такі основні (фундаментальні) теорії як класична механіка, механіка суцільних середовищ, термодинаміка, статистична фізика, електродинаміка, спеціальна теорія відносності, загальна теорія відносності, квантова механіка, квантова статистика, квантова теорія поля [46, т. 27, с. 348], кожна з яких має свою область застосовності. Наприклад, класична механіка застосовна до макросвіту, квантова механіка – до мікросвіту, а теорія відносності – до мегасвіту. Відповідно кожна теорія має фундаментальні поняття, методи, закони та принципи. Так, в основі класичної механіки лежать три закони Ньютона та принцип відносності Галілея [44, с. 36, 109].

У хімічній КС можна виділити такі основні (базові) теорії: атомно-молекулярне вчення, теорію побудови органічних сполук А. М. Бутлерова, теорію електролітичної дисоціації, теорію хімічної кінетики, хімічну термодинаміку тощо, а в біологічній КС – теорію виникнення життя на Землі, клітинну теорію, еволюційну теорію, теорію природного добору, хромосомну теорію спадковості тощо.

5 Технічнонаукова картина світу

Розгляньмо стисло КС технічних наук, яка відбиває структуру сучасного технічного знання [25, с. 220, 258-259]. При цьому треба враховувати відмінність природничих та технічних наук. Якщо мета природничої науки – пізнати певний фрагмент дійсності, то для технічної – побудувати певний клас «ідеальних конструкцій», які мають відповідати реальним технічним об'єктам. У зв'язку з цим формування технічної теорії пов'язане з переходом від «ідеальних» природничих об'єктів³⁰ до «ідеальних» технічних, які є моделлю технічних об'єктів певного класу та імітують основні процеси та конструктивні особливості цих об'єктів. По суті, поняття і закони природничих наук переносять у сферу технічних. Зважаючи на це,

³⁰ **Ідеальний об'єкт** – це уявний об'єкт, властивості якого відрізняються від об'єктів реального світу так, щоб досліджувана властивість була подана в граничній формі (наприклад, *матеріальна точка, математичний маятник, абсолютно чорне тіло, абсолютно тверде тіло, ідеальний газ, нестислива рідина* тощо) [25, с. 166, 173]

технічні знання можна вважати своєрідним прошарком знань між природничими знаннями та виробничим досвідом³¹.

Певні розділи природознавства стають методологічним підґрунтям для конкретних технічних наук, наприклад: фізика і хімія – для матеріалознавства, теоретична механіка – для теорії машин і механізмів, термодинаміка – для теплотехніки тощо. Окремі технічні дисципліни (технічна механіка, опір матеріалів, теорія машин і механізмів, теоретичні основи електротехніки) мають всі ознаки теоретичного знання – власні поняттєвий апарат, закони та принципи. Ці дисципліни стають методологічним підґрунтям інших технічних дисциплін, наприклад: технічна механіка, опір матеріалів, теорія машин і механізмів – для машинознавчих і машинобудівних дисциплін, а теоретичні основи електротехніки – для системи електротехнічних дисциплін тощо.

Основними загальнотехнічними поняттями (категоріями) є *машина, механізм, ефективність, продуктивність, надійність, безпечність, корисність, доцільність, здійсненність, перспективність, екологічність, користувацькі властивості* тощо. У технічних науках також широко використовують фундаментальні економічні поняття: *вартість, собівартість, рентабельність, економічна ефективність* тощо. Такі технічні науки як прикладна геометрія, інженерна графіка, стандартизація, сертифікація та метрологічне забезпечення, технічна естетика, ергономіка також часто відносять до загальнотехнічних, оскільки їхні поняття, методи, закони та принципи використовують як інструментарій у багатьох технічних науках.

Завершуючи розгляд структури сучасної НКС, зауважимо, що її особливістю є не прагнення уніфікувати всі царини знань, або звести їх до онтологічних принципів якоїсь однієї науки, а єдність в розмаїтті. Кожна із КС є частиною єдиної НКС і конкретизує у собі принципи глобального еволюціонізму³². Крім того, перехід від предметної до проблемної організації наукових досліджень робить актуальними міждисциплінарні дослідження, які зближують природничі, технічні, гуманітарні та соціальні науки, складаючи основу для їхньої глибокої інтеграції [24, с. 666]. Прикладом такої інтеграції природничих та технічних наук, що дає змогу найповніше реалізувати можливості живих організмів для створення та модифікування продуктів і процесів різного призначення, є біотехнології, що їх у класифікаторі ДК 009:2010 [38] виділено в окремий клас 72.11.

Висновки.

1. Запропонований комплексний підхід забезпечує методологію для ефективного розв'язування конкретних наукознавчих, термінологічних та наукових питань, бо як відомо: «хто береться за окремі питання без попереднього розв'язання загальних, той неминуче буде на кожному кроці несвідомо для себе “натикатися” на ці загальні питання. А натикатися сліпо на них у кожному окремому випадку значить прирікати» себе «на найгірші хитання та безпринципність» [48, т. 15,

³¹ Уважають, що технічні науки відокремилися від природничих і стали самостійними царинами знань наприкінці XVIII – на початку XIX ст. [47, с. 81] під час так званого промислового перевороту, пов'язаного з переходом від мануфактурного способу виробництва до машинного [46, т. 21, с. 91].

³² **Глобальний (універсальний) еволюціонізм** – це принцип сучасної науки, що об'єднує ідеї системного та еволюційного підходів, у рамках якого процеси і явища живої та неживої природи, людину і суспільство розглядають як самоорганізовані (рос. самоорганизующиеся) системи, що здатні обирати певний шлях розвитку з багатьох можливих [25, с. 113-114].

с. 368].

2. Людину зазвичай не задовольняють фрагментарні, слабо пов'язані знання з окремих наукових дисциплін, вона потребує цілісного, не розірваного розуміння реального світу. Цю її потребу задовольняє **наукова картина світу**, яка відображає світ у різних аспектах і різним способом, узагальнює наявні знання, є ядром світогляду та методологічним підґрунтям для засвоювання нових знань. Через це значення наукової картини світу для освіти важко переоцінити.

3. Окремонаукові картини світу чітко та наочно виділяють фундаментальні поняття, основні теорії, методи, закони та принципи певних наукових дисциплін і завдяки цьому дають змогу студентам та учням побачити нагромаджені знання мов би з висоти пташиного польоту та засвоїти їх у певній системі, що вельми потрібно для системи освіти.

4. Швидкому продукуванню нових знань сприяє науковий світогляд, який ґрунтується на систематизованих знаннях про засади побудови наукової картини світу. Зважаючи на важливість міждисциплінарних досліджень та застосовування ідей та методів одних наук в інших, результати конкретних досліджень треба викладати максимально прозоро, використовуючи, де це можливо, **загальнонаукові та загальнотехнічні поняття** і пояснюючи **вузькофахові поняття** для фахівців суміжних царин знань, студентів та науковців-початківців.

5. Інструментом формування наукової картини світу є **фахові мови**. Зважаючи на це вельми актуальними і через 80 років залишаються слова з доповіді керівника Інституту Української Наукової Мови Григорія Холодного, зробленої 05.11.1928 Раді Академії наук: «Коли безперечною аксіомою стає формула, що добра наукова термінологія є ознака культурної достиглості народу, то для нас не меншу очевидність має формула обернена: **розвиткові науки та її засвоєнню в великій мірі повинна сприяти добра наукова мова й наукова термінологія** (наше виділення – М. Г.)» [49, с. 92].

6. Фахові мови є «національномовними оболонками» для подавання універсальної наукової картини світу, незалежної від особливостей певних мов. Запропонований міждисциплінарний підхід і побудована в його рамках загальна структура наукової картини світу дали змогу дослідити місце фахових мов у структурі національної мови, їхню структуру та застосовувані мовні засоби [50].

Література:

1. Планк М. Избранные труды. Термодинамика. Теория излучения и квантовая теория. Теория относительности. Статьи и речи / Макс Планк. – М. : Наука, 1975. – 788 с.
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 14.01.2004 № 24 (зі змінами згідно з Постановою КМ № 776 від 27.08.2010)
3. Російсько-український словник наукової термінології: Біологія, хімія, медицина / С. П. Вассер, І. О. Дудка, В. І. Єрмоленко та ін. – К. : Наук. думка, 1996. – 660 с.
4. Наказ МОН № 341 від 17.04.09 року «Про затвердження Плану дій щодо вдосконалення викладання дисципліни “Українська мова (за професійним

спрямуванням)» у вищих навчальних закладах» – Режим доступу:
http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3730

5. Наказ МОН від 21.12.09 № 1150 «Про затвердження програм навчальної дисципліни "Українська мова (за професійним спрямуванням)"» (Зі змінами згідно з наказом МОН №259 від 29.03.2010) – Режим доступу:
http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/6122

6. Степин В. С. Теоретическое знание / В. С. Степин. – М., 1999. – Режим доступа:
http://www.sibsutis.ru/images/2835_magistratura.stepin._teoreticheskoe_znanie.pdf

7. Данилова В. С. Система мировоззренческих универсалий современной философии / В. С. Данилова, Н. Н. Кожевников // Вестник ЯГУ, 2005. – Т. 2. – № 1. – С. 47-52.

8. Данилова В. С. Современные проблемы дисциплинарных онтологий (физика, техника) / В. С. Данилова, Н. Н. Кожевников // Вестник ЯГУ, 2007. – Т. 4. – № 1. – С. 97-105.

9. Данилова В. С. Картины мира и методы их исследования / В. С. Данилова, Н. Н. Кожевников // Вестник ЯГУ, 2007. – Т. 4. – № 3. – С. 77-82.

10. Данилова В. С. Основания географической картины мира / В. С. Данилова, Н. Н. Кожевников // Вестник ЯГУ, 2008. – Т. 5. – № 1. – С. 68-72.

11. Данилова В. С. Основания геологической картины мира / В. С. Данилова, Н. Н. Кожевников // Вестник ЯГУ, 2008. – Т. 5. – № 3. – С. 88-92.

12. Данилова В. С. Основания астрономической картины мира / В. С. Данилова, Н. Н. Кожевников // Вестник ЯГУ, 2008. – Т. 5. – № 4. – С. 95-100.

13. Данилова В. С. Основания биологической картины мира / В. С. Данилова, Н. Н. Кожевников // Вестник ЯГУ, 2009. – Т. 6. – № 1. – С. 111-116.

14. Данилова В. С. Экологическая картина мира / В. С. Данилова, Н. Н. Кожевников // Вестник ЯГУ, 2009. – Т. 6 – № 3 – С. 113-119.

15. Данилова В. С. Химическая картина мира и ее положение в системе фундаментальных дисциплинарных онтологий / В. С. Данилова, Н. Н. Кожевников // Вестник ЯГУ, 2009. – Т. 6. – № 2. – С. 106-111.

16. Данилова В. С. Этапы становления информационной картины мира / В. С. Данилова, Н. Н. Кожевников // Вестник ЯГУ, 2009. – Т. 6. – № 4. – С. 109-112.

17. Данилова В. С. Философия истории на пути к формированию исторической картины мира / В. С. Данилова, Н. Н. Кожевников // Вестник ЯГУ, 2010. – Т. 7. – № 2. – С. 150-155.

18. Кияк Т. Апологія лінгвістики фахових мов / Тарас Кияк // Українська термінологія і сучасність: Збірник наукових праць. Вип. VII / Відп. ред. Л. О. Симоненко. – К. : КНЕУ, 2007. – С. 18-21.

19. Кияк Т. Фахові мови як новий напрям лінгвістичного дослідження / Тарас Кияк // Іноземна філологія, 2009. – Вип. 121. – С. 138-141. – Режим доступу:
http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/infil/2009_121/articles/14%20kyiak%20ling.pdf

20. Авербух К. Я. Общая теория термина / К. Я. Авербух. – М. : Издательство МГОУ, 2006. – 252 с.

21. Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов./ О. А. Корнилов. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : ЧеРо, 2003. – 349 с.

22. Эйнштейн А. Собрание научных трудов: в 4-х томах. Том IV. Статьи, рецензии, письма. Эволюция физики. / Альберт Эйнштейн – М. : Наука, 1967. – 600 с.
23. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов – М. : Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
24. Новейший философский словарь: 3-е изд., испр. – Минск : Книжный Дом, 2003. – 1280 с.
25. Некрасов С. И. Философия науки и техники: тематический словарь справочник. Учебное пособие / С. И. Некрасов, Н. А. Некрасова – Орёл : ОГУ, 2010. – 289 с. – Режим доступа: <http://terme.ru/dictionary/906>
26. Лебедев С. А. Философия науки: краткая энциклопедия (основные направления, концепции, категории) / С. А. Лебедев - М. : Академический Проект, 2008. – 692 с. (Серия "Gaudeamus")
27. Куликова И. С. Обучающий словарь лингвистических терминов / И. С. Куликова, Д. В. Салмина. – СПб. ; М. : «САГА»; «Форум», 2009. – 144 с.
28. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науковомистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології): Монографія / Вікторія Іващенко. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006. – 328 с.
29. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Енцикл. словник для фахівців з теоретич. гуманіт. дисциплін та гуманіт. інф-ки / І. Б. Штерн. – К. : «АртЕк», 1998 – 336 с. – (Трансформація гуманітарної освіти в Україні)
30. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
31. Брюханов А. В. Толковый физический словарь. Основные термины: Около 3 600 терминов / А. В. Брюханов, Г. Е. Пустовалов, В. И. Рыдник. – М. : Рус. яз., 1988. – 232 с.
32. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. Г. Тодор ; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.
33. Струганець Л. В. Культура мови. Словник термінів / Любов Струганець – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. – 88 с.
34. Лейчик В. М. Терминоведение: Предмет, методы, структура / В. М. Лейчик. – Изд. 4-е. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 256 с.
35. Валгина Н. С. Теория текста Учебное пособие / Н. С. Валгина. – М. : Логос, 2003. – 280 с. – Режим доступа: <http://dump.ru/file/5149636>
36. Вайсгербер Й Л. Родной язык и формирование духа / Й. Л. Вайсгербер. Пер. с нем., вступ. ст., комм. О. А. Радченко – Изд 2-е испр. и доп. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 232 с. (История лингвофилософской мысли) – Режим доступа: http://platonanet.org.ua/load/knigi_po_filosofii/filosofija_jazyka/vajsgerber_jokhan_leo_r_odnoj_jazyk_i_f
37. Мечковская Н. Б. Семиотика: Язык. Природа. Культура: Курс лекций. Учеб. пособие для студ. филол., лингв. и переводовед. фак. высш. учеб. заведений / Н. Б. Мечковская. – 2-е изд., испр. – М. : Издательский центр «Академия», 2007. – 432 с.

38. ДК 009:2010 Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності.

39. ДК 009:2005 Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності (NACE, Rev. 1.1-2002).

40. Хасанов И. А. Биологическое время / И. А. Хасанов – М. : ИПКГосслужбы, 1999. – 39 с. – Режим доступа: http://www.chronos.msu.ru/RREPORTS/khasanov_biologicheskoe.pdf

41. Ніколенко А. М. Російсько-українсько-англійський тлумачний словник з хімії. – Харків : Прапор, 1999. – 176 с. (Серія «Від А до Я»)

42. Толковый словарь по химии и химической технологии: Основные термины / С. М. Баринов, Б. Е. Восторгов, Л. Я. Герберг и др. ; под ред. Ю. А. Лебедева. – М. : Рус. яз., 1987. – 528 с.

43. Кант И. Метафизические начала естествознания / Иммануил Кант // Соч. в 6 т. – Т. 6. – М. : Мысль, 1966. – С. 53-176.

44. Краткий словарь физических терминов / Сост. А. И. Болсун – Харьков : Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те, 1986. – 200 с.

45. Голдмен А. Иллюстрированный химический словарь: Свыше 1 500 терминов / А. Голдмен. – М. : Мир, 1989. – 270 с.

46. Большая Советская Энциклопедия: в 30-ти т. – М. : Сов. энциклопедия, 1969-1975. – 30 т.

47. Денисов П. Н. Еще о некоторых аспектах изучения языков науки / П. Н. Денисов // Проблемы языка науки и техники. Логические, лингвистические и историко-научные аспекты терминологии – М. : Наука, 1970. – С. 52-89.

48. Ленин В. И. Полн. собр. соч., 5-е изд. / В. И. Ленин. – Режим доступа: http://libelli.ru/marxinew/len_new.htm

49. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду: Док. і матеріали / Упоряд.: Л. Масенко та ін. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. – 399 с.

50. Гінзбург М. Д. Фахові мови як інструмент формування, фіксування, зберігання та передавання фахових знань / М. Д. Гінзбург // Мова. Свідомість. Концепт: зб. наук. праць / відп. ред. О. Г. Хомчак. – Мелітополь : ООО «Видавничий будинок ММД», 2012. – Вип. 2. – С. 18-33.

УДК 1(09)

«ФИЛОСОФИЯ ИСТОРИИ» В ВОЗЗРЕНИЯХ В.В.ЛЕСЕВИЧА

Костюкова Е.В.

**соискатель кафедры военно-социальной и воспитательной работы
ФГБОУ «ВТУ при Спецстрое России»**

Научный руководитель – к.ф.н., доцент И.Г. Тарент

Понятие «философия истории» нередко можно встретить в названиях научных трудов и учебных пособий. Разработкой данной темы занимались такие видные мыслители как В.В.Зеньковский, А.Ф.Лосев, В.Г.Белинский, Г.В.Плеханов,

В.И.Ленин и др. Значение «философии истории» для современной России очень важно, как для постижения своего прошлого, так и для определения путей развития в обозримом будущем. В этой статье хотелось бы рассмотреть данную тему на примере разработки её талантливым ученым конца XIX – начала XX века, философом – позитивистом Владимиром Викторовичем Лесевичем, который активно участвовал в российской общественной жизни и проявил себя как превосходный публицист.

Под термином «философия истории» В.В.Лесевич понимает сформировавшееся в науке осознание законов жизни и развития человечества. Если рассматривать это понятие более широко, то можно сказать, что «философия истории» связана с наиболее общими проблемами бытия людей: основания и движущие силы исторического процесса, смысл и направленность изменений, единство и многообразие его форм, мера свободы и ответственности в действиях людей, роль личности в истории.

По мнению В.В.Лесевича, в XIX веке впервые в системе философского знания обозначились устремления в сторону научной достоверности, а традиционное мирозерцание пришло к тому, что нравственные истины больше не могли быть приняты в их ортодоксальной форме. С наступлением периода «научного знания» супранатуральное, то есть сверхъестественное мирозерцание потеряло всякий смысл: «разум, наука, свобода – вот новые силы, влекущие к обновлению».³³

Основой общественного развития стала наука, а главными научными направлениями - учения об опыте, наблюдении, измерении и исчислении, как главные источники знания.

Наука, по мнению В.В.Лесевича, затрагивает вопрос о принципах и законах, при помощи которых она поднимается «над разнообразием и множеством владеемого ею материала к единству универсального»³⁴. Наука пытается организовать в доктрину, которая бы охватила всю сферу человеческого знания. И это становится возможным благодаря философии, которая должна стать «прочным фундаментом, на котором будет воздвигнуто все социальное здание»³⁵. Так, В.В.Лесевич приходит к такому понятию как научная философия, благодаря которой человек перестанет мечтать и отдаст предпочтение «трезвости мысли и прозе труда»³⁶. Именно по этой причине, В.В.Лесевич отвергает метафизическое прошлое своих воззрений, а главным мировоззрением, называет научное или позитивное. Таким образом, единственным направлением для понимания законов истории жизни он считает «философию истории» на научной основе.

В XIX веке многие науки претерпели изменения: одни организовались вновь, другие объединились, но не одна не осталась в застое. Появилась такая наука как социология, что говорит о стремлении возвысить знания об обществе до уровня науки.

В.В.Лесевич высоко оценивал научное значение социологии и предлагал определить роль «философии истории», как составной части социологии. Предметом

³³ Лесевич В.В. Собр. соч. Т.2, М.,1915.- С. 11.

³⁴ Там же. – С.15.

³⁵ Там же. – С.15.

³⁶ Лесевич В.В. Собр. соч. Т.2, М.,1915. – С. 16.

изучения социологии, по его мнению, является изучение общественных явлений и их подчиненности естественным законам.

Для открытия законов научное исследование применяет только основные методы изучения - наблюдение, опыт и сравнение. Только полученные этим путем результаты могут считаться научными.

Согласно В.В.Лесевичу, все общественные явления распадаются на явления статические и динамические. Статическая часть, то есть социальная статистика рассматривает условия организации общества, а социальная динамика изучает законы деятельности этой организации. Статическое представление общественной организации лежит в основе социологии, а философский характер этой науки задается ей социальной динамикой, которая составляет «философию истории».

Главным аргументом всех изысканий в области «философии истории» для В.В.Лесевича являлась идея о прогрессе человечества, которая является одним из величайших завоеваний XIX века и имеет громадные последствия для дальнейшего развития любых отраслей нашей жизни.

Проводя параллель между развитием органической жизни (развитие от простейшего растения до человека) и общественным развитием, В.В.Лесевич доказывал, что высшие способности человека стремятся к преобладающей роли в общественных отношениях человеческого существования³⁷.

Развивая влияние человека на внешнюю природу «цивилизация способствует преобладанию самых высших способностей человеческой природы»³⁸. Это достигается посредством возрастания обеспеченности физический нужд и возбуждением умственной деятельности.

Таким образом, общий результат развития общества заключается не только в материальном улучшении быта, но и в возрастании высших человеческих способностей. Индивидуальное развитие отражает фазы общественного развития и его цель - подчинение личных инстинктов инстинктам социальным, стремление к власти над страстями при помощи установленного разумом закона. Именно так В.В.Лесевич объясняет борьбу «животности и человечности»³⁹, которую осознает в себе каждый человек.

В подтверждении этой теории В.В.Лесевич приводит высказывание П.Ж.Прудона: «прогресс - это самобытное совершенствование человечества, совершающееся под влиянием идеала и имеющее следствием непреодолимое возрастание свободы и справедливости»⁴⁰. Таким образом, прогресс - это стремление к идеалу, то есть к человечности.

Процесс, который ведет к этому идеалу, является довольно сложным, так как обусловлен многочисленными элементами, которые подлежат обработке. Это затрудняет процесс наблюдения и сравнения, которые необходимы для открытия естественных законов.

В качестве преобладающего элемента в этой цепи В.В.Лесевич выделяет умственную деятельность, которая является основой социального прогресса.

---

³⁷ Там же. – С.21.

³⁸ Лесевич В.В. Очерк развития идеи прогресса. «Современное обозрение», №4, 1868.- С.22.

³⁹ Лесевич В.В. Собр. соч. Т.2, М.,1915.-С.22.

⁴⁰ Там же. – С. 23.

Следовательно, прогресс промышленности, искусства, нравственности и политики определяется уровнем развития умственной деятельности и характером ее направления.

Рассматривая процесс развития умственной деятельности в истории, В.В.Лесевич показывает фазы развития человеческого разума. В качестве «фундамента» он использует закон О.Конта, который, по его мнению, является новым законом социальной динамики, то есть всей «философии истории».

Согласно О.Конту, умственная деятельность устремлена к объяснению разнообразных явлений окружающего мира. Прежде чем разум достиг характера научной или положительной достоверности он прошел два этапа: первоначальный - теологический, переходный – метафизический и окончательный – научный или положительный.

Теологическое состояние разума представляет мир управляемый произволом, метафизическое - подчиняет мир идеям, присущим нашему разуму, а положительное - утверждает, что мир управляется законами.

Теологическое мировоззрение берет начало из сверхъестественных откровений, а метафизическое – из субъективных умозрений, которые рассматривают мир исходя из своих построений. Позитивное же исходит из опыта и наблюдений.

Эти состояния могут исключать друг друга и даже существовать совместно в разуме одного человека, но, ни в коем случае, не при решении одного вопроса. Возврата ни к метафизике, ни к теологии нет, так как прогрессу умственной деятельности служит научное мировоззрение.

В теологический период на природу смотрят как на арену, на которой властвуют высшие существа, а объяснение всего происходящего исходит из совокупности идей, которым приписывается сверхъестественное происхождение. Критики, рассматривая этот период, требуют, чтобы факты были засвидетельствованы достаточным количеством современников, и чтобы эти свидетельства не противоречили законам, присущим природе. В.В.Лесевич считает, что факты этого периода противоречат данным требованиям.

Формы теологического мирозерцания являются «сутью умственной деятельности первой эпохи человеческого рода»⁴¹, поэтому их можно рассматривать как последовательные ступени развития философского мышления, подтверждая эту идею их сравнением. Новейшая ступень содержит все сведения о мире и может соперничать с философией. По мере удаления в древность, это учение становится проще, а философская мысль ослабевает. В самой древней форме (древнейшая форма политеизма) её философское значение ничтожно: понятия на этом этапе не возвысились до обобщений, которые могут дать им систематическую связь. Это и есть первобытная форма теологического мирозерцания.

Когда теология еще процветала, а положительное знание находилось в зародыше, появилась метафизика. На этом этапе человек опирается на субъективные представления, которые не претендуют на научную достоверность, то есть, все, что согласуется с требованиями разума – существует. Абсолютное, представляющееся теологическому мировоззрению объективным, понимается метафизикой как идея,

---

⁴¹ Лесевич В.В. Собр. соч. Т.2, М.,1915.- С. 34.

подчиняющая себе действительность. Метафизики утверждают, что идея абсолютного не может мыслиться разумом, если абсолютное не существует в действительности. В.В.Лесевич на это высказывание заявляет следующее: «мы согласны принять этот аргумент, если только хоть одна из отраслей знания обнаружит нам действительное существование абсолютного»⁴². Знание, по его мнению, нигде не открывает абсолютного, ему известно только относительное. Следовательно, аргумент метафизиков неправомерен.

Заслуга метафизики состоит лишь в том, что она заменила «представления о божествах на представления об отвлеченных сущностях, образ действия которых признала неизменным»⁴³. В «неизменности» В.В.Лесевич видит то единственное начало науки, которое не смогло развиваться в тот период.

Таким образом, В.В.Лесевич говоря о несостоятельности теологического и метафизического этапов, приходит к обоснованию высшего этапа развития умственной деятельности – научного. Эти этапы подтверждают основной закон философии истории, который подтверждается историей развития человечества и объясняет его историю.

Резюмируя все вышесказанное, можно сказать, что понятие «философия истории» рассматривалась В.В.Лесевичем, как сформировавшееся в науке сознание законов жизни и развития человечества. Говоря о развитии, он, прежде всего, указывал на этапы становления умственной деятельности человека, которая, прежде чем достигла уровня научной достоверности, прошла два этапа: теологический и метафизический.

Именно в период развития научного знания сформировалось такое понятие как научная философия, благодаря которой появилась возможность упорядочить огромное количество существующих на тот момент наук.

Ключевым моментом для В.В.Лесевича, при рассмотрении им философии истории стала идея о прогрессе человечества. Основой прогресса, по его мнению, является умственная деятельность, высшей ступенью которой является научное знание.

В.В.Лесевич внес значительный вклад в развитие русской философской мысли, популяризации позитивизма в России. Он пытался привести идеи положительной философии в общественное сознание.

Список литературы

1. Лесевич В.В. Собр. соч. Т.1, М.,1915.
2. Лесевич В.В. Собр. соч. Т.2, М.,1915.
3. Лесевич В.В. Очерк развития идеи прогресса. «Современное обозрение», №4, 1868.- С.22.

⁴² Лесевич В.В. Собр. соч. Т.1, М.,1915.- С. 36.

⁴³ Там же. – С. 37.

УДК 1.16.161.14

«ПРАКСИОЛОГИЯ» ОПИСАНИЯ

Емельянов И.Г.

Белорусский государственный университет информатики и радиоэлектроники,
факультет компьютерных сетей и систем (УО «БГУИР»)

Научный руководитель – Минеева А.А., преп. кафедры философии

Определение (от лат. definitio) понятия – важнейшая логическая операция, раскрывающая содержание понятия. При помощи этой операции мы отличаем круг определяемых предметов от других предметов.

Поскольку всем понятиям определение дать невозможно, поэтому в науке и в процессе обучения используются так называемые приёмы, сходные с определением: сравнение, описание, характеристика, разъяснение посредством примера и др.

Тезисы посвящены описанию как подробной словесной или письменной характеристике того предмета, явления или картины, которое наблюдается непосредственно, или представлено в воображении. Но задумывались ли мы о том, как часто мы её применяем, и насколько это важная операция в жизни человека? В основном описание служит для того, чтобы автор смог передать ту или иную картину другим людям, как это имеет место быть в художественной литературе. Но одной литературой данная операция не ограничивается. Она может быть использована как в повседневной жизни, так и в официально-деловом стиле.

Практический смысл операции описания в повседневности: каждый день человек пользуется операциями описания. Например, когда объясняет, как попасть на определённую улицу, описывает составляющие её здания, или же когда узнаёт у знакомых по телефону, какая у них сегодня погода, и как следствие, стоит ли собираться ехать в гости. Существуют описания людей, которые на сегодняшний день находятся в розыске или являются без вести пропавшими, благодаря чему с небольшим, но всё таки существующим процентом человек, который, казалось бы, пропал навсегда, может быть найден. И количество преступлений, которые были предотвращены благодаря точному описанию преступника, увеличивается.

Описание является важным литературным приемом. Начнём с авторского описания героя романа «Мастер и Маргарита», а именно – с Воланда: «Раньше всего: ни на какую ногу описываемый не хромал, и росту был не маленького и не громадного, а просто высокого. Что касается зубов, то с левой стороны у него были платиновые коронки, а с правой — золотые. Он был в дорогом сером костюме, в заграничных, в цвет костюма, туфлях. Серый берет он лихо заломил на ухо, под мышкой трость с черным набалдашником в виде головы пуделя. По виду – лет сорока с лишним. Рот какой-то кривой. Выбрит гладко. Брюнет. Правый глаз черный, левый – почему-то зеленый. Брови черные, но одна выше другой. Словом – иностранец».

Автору удалось саркастически пошутить на счёт того, что представленный персонаж является иностранцем. Отчасти, это являлось правдой.

Конечно, глядя с высоты современных технологий в медицине мы знаем, что

контактные линзы были изобретены довольно-таки давно, и они способны визуально изменять как цвет радужки человеческого глаза, так и форму зрачка, поэтому вряд ли на сегодняшний день удастся кого-либо удивить наличием разного цвета глаз. Но как мы знаем действие романа происходило в начале XX-го века. И хотя линзы были изобретены задолго до момента начала романа (в 1888 г. было первое описание линзы, имеющую оптическую силу, а в 1889 г. была защищена первая научная диссертация), линзы того времени не были широко распространены, и вызывали скорее адские мучения их носителю, чем радость улучшения зрения. Да и скорее всего Булгаков и не знал об их происхождении. Так что либо Воланд болел геторохромией, либо он был не обычным человеком. А как вследствие выяснилось, человеком он не был вообще. Такая мелкая деталь, как разный цвет глаз, была применена автором, чтобы с первой страницы романа мы поняли, что этот иностранец не так уж и прост. Да и трость, с набалдашником в виде пуделя указывает нам, что как минимум с православным учением этот человек не дружит.

Глядя на это описание мы видим, что внешность при авторском описании несуществующих персонажей не всегда бывает обманчива. Однако авторам романов, как и всем людям, свойственно добавлять элементы описания, которые могут расходиться с действительностью. Но в художественной литературе это является скорее достоинством, чем недостатком. Сейчас давайте перейдём к описанию следующего персонажа. Здесь можно увидеть, что описание может «отсылать» к качеству: «Незнакомец не вошел в «Старую Преисподнюю», а повел лошадь дальше, вниз по улочке к другому трактиру, поменьше, который назывался «У Лиса». Здесь было пусто – трактир пользовался не лучшей репутацией. Трактирщик поднял голову от бочки с солеными огурцами и смерил гостя взглядом. Чужак, все еще в плаще, стоял перед стойкой твердо, неподвижно и молчал. Незнакомец не был стар, но волосы у него были почти совершенно белыми. Под плащом он носил потертую кожаную куртку со шнуровкой у горла и на рукавах. Когда сбросил плащ, стало видно, что на ремне за спиной у него висит меч. Ничего странного в этом не было, в Выземе почти все ходили с оружием, правда, никто не носил меч на спине, словно лук или колчан».

В отличие от Михаила Булгакова, Андрей Сапковский, практически не уделяя внимания внешности персонажа, смог передать нам характер персонажа, через его поступки (а скорее, их отсутствие) и одежду. Стоит лишь немного поднапрячь фантазию, как перед взором читателей встаёт суровый человек, который скорее всего пережил в своей жизни не мало предательства и жестоких сражений с недругами. Поэтому можно сделать вывод, что в художественном описании о персонаже можно «судить по одежке».

Вот фрагмент еще одного описания: «...человек высокого роста в длинном балахоне с кистями, обнажённая красная рука, которую он не сразу подал, ленивый, но мужественный голос. Длинное и худое лицо, с широким лбом, кверху плоским, книзу заостренным носом, большими зеленоватыми глазами и висячими бакенбардами песочного цвета, оно оживлялось спокойной улыбкой и выражало самоуверенность и ум. Тонкие губы, темно-белокурые волосы, длинные и густые, не скрывали крупных выпуклостей просторного черепа». По описанию сразу становится понятно, что данный молодой человек безразличен к своему внешнему

виду, его гораздо больше волнует состояние души и разума, а не излишнее щегольство. Такой малозаметный факт, как обнажённая красная рука говорит о простоте и «плебействе», а медлительность, вернее даже, неохотливость действий создает некое ощущение бестактности, даже невежества. Такими штрихами Тургеневу удалось создать портрет гения середины XIX-го века (образ Базарова в романе «Отцы и дети»).

Операции описания подвластны не только люди. Вот яркий пример: «Молодая рыжая собака — помесь такса с дворняжкой — очень похожая мордой на лисицу, бегала взад и вперёд по тротуару и беспокойно оглядывалась по сторонам. Изредка она останавливалась и, плача, приподнимая то одну озябшую лапу, то другую, старалась дать себе отчёт: как это могло случиться, что она заблудилась?» Наверняка каждый способен представить такую собаку. Благодаря перечисленным мелким деталям можно предположить, что у всех она в представлении будет иметь практически одинаковый вид. Следует подчеркнуть важное свойство – в описании живые существа наделяются авторами человеческими качествами. Они способны радоваться, скучать и думать иной раз гораздо больше, чем многие другие герои романа.

Но одних ли живые существа поддаются операциям описания? Естественно нет. Вспомним стихотворение: «Белая береза под моим окном принакрылась снегом, точно серебром. // На пушистых ветках снежною каймой распустились кисти белой бахромой. // И стоит береза в сонной тишине, и горят снежинки в золотом огне. // А заря, лениво обходя кругом, обсыпает ветки новым серебром». Уже с первой сточки можно совершенно точно представить ту картину, которую молодой Сергей Есенин видел 98 лет назад. А одушевление природы лишь помогает нашему воображению ещё лучше представить данный пейзаж. И кто после этого сможет утверждать, что в стихи не способствуют развитию воображения и адекватному восприятию мира?

В романе «Война и мир» Лев Николаевич Толстой около четверти времени уделяет природе, за что и сыскал неприязнь у современного поколения, которому гораздо интереснее читать о событиях, сражениях, любви и предательстве героев, нежели описания природы. Но автор с помощью описания природы показывал нам душевное состояние как героев в частности, так и жителей Руси в целом. «Войдя по ступенькам входа на курган, Пьер взглянул впереди себя и замер от восхищенья перед красотой зрелища. Это была та же панорама, которою он любовался вчера с этого кургана; но теперь вся эта местность была покрыта войсками и дымами выстрелов, и косые лучи яркого солнца, поднимавшегося сзади из-за тучи, кидали на нее в чистом утреннем воздухе пронизывающий с золотым и розовым оттенком свет и темные, длинные тени. Дальние леса, заканчивающие панораму, точно высеченные из какого-то драгоценного желто-зеленого камня, виднелись своей изогнутой чертой вершин на горизонте, и между ними за Валуевым прорезывалась большая Смоленская дорога, вся покрытая войсками. Ближе блестели золотые поля и перелески. Везде – спереди, справа и слева — виднелись войска. Все это было оживленно, величественно и неожиданно; но то, что более всего поразило Пьера, — это был вид самого поля сражения, Бородина и лощины над Колочею по обеим сторонам ее». Вот еще: «Дальние леса, заканчивающие панораму, точно высечены из какого-то драгоценного жёлто-зелёного камня, виднелись своей изогнутой чертой

вершин на горизонте».

Всё величие и серьёзность пейзажа очень сильно взаимодействует с душевным состоянием Пьера. Пьер Безухов, не видавший боевых действий, восхищён пейзажем, который предстал его взору. И подобно восхищённому настроению молодого графа, природа тоже выглядит гордой и необычайно красивой. Пьер и не подразумевает, что вся эта красота скоро сменится ужасной картиной, и только тучи, которые удерживают солнце, дают нам намёк на то, что, скорее всего, день закончится плачевно и пасмурно.

Читая следующее описание, тяжело не прочувствовать всю печальность картины. Показывая природу, Л.Н. Толстой говорит нам, как страдают люди на войне: «Несколько десятков тысяч человек лежало мертвыми в разных положениях и мундирах на полях и лугах, принадлежавших господам Давыдовым и казенным крестьянам, на тех полях и лугах, на которых сотни лет одновременно собирали урожаи и пасли скот крестьяне деревень Бородина, Горок, Шевардина и Семеновского. На перевязочных пунктах на десятину места трава и земля были пропитаны кровью. Над всем полем, прежде столь весело-красивым, с его блестками штыков и дымами в утреннем солнце, стояла теперь мгла сырости и дыма и пахло странной кислотой селитры и крови. Собрались тучки, и стал накрапывать дождик на убитых, на раненых, на испуганных, и на изнуренных, и на сомневающихся людей. Как будто он говорил: «Довольно, довольно, люди. Перестаньте... Опомнитесь. Что вы делаете?»

Таким образом, работа посвящена «праксиологии» описания. Описание пронизывает жизнь человека. В заключение хотелось еще раз подчеркнуть, что описанию подвержено всё – как внешний вид предметов, так и действия, поступки, стиль речи, манеры поведения разных живых существ.

Список литературы:

1. Булгаков, М. А. Мастер и Маргарита : Роман / М. А. Булгаков. – М. : АСТ, 2003. – 541 с.
2. Толстой, Л. Н. Война и мир: [Роман: В 4 т.] / Л. Н. Толстой. – Т. 3–4. – СПб. : Каравелла, 1993. – 732 с.
3. Тургенев, И. С. Отцы и дети / И. С. Тургенев. – Санкт-Петербург : Наука, Санкт-Петербургская издательская фирма, 2008. – 620 с.

УДК 140.8

ДАУНШИФТИНГ КАК МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА НРАВСТВЕННОЙ ФИЛОСОФИИ

к. филос. н., доцент Е.П. Невельская-Гордеева
НУ «ЮАУ имени Ярослава Мудрого», г. Харьков

Современная культура имеет четко выраженную тенденцию изгнания истины и нравственности из употребления как бытового, так и политического, идеологического, социального, и даже научного, что является следствием

мировоззренческих изменений. **Объектом** предпринимаемого исследования являются современные мировоззренческие тенденции в контексте нравственной философии.

Дауншифтинг как явление нравственной философии, когда личность своей жизнью доказывает истинность своего мировоззрения, выступает **предметом** проводимого исследования.

Еще лет десять-пятнадцать назад многие граждане не предполагали, что врачу выгодно найти у пациента какое-нибудь заболевание. Сегодня стремительно растет процент пациентов, столкнувшихся с аморальностью медиков: так называемый самими медицинскими работниками «коммерческий диагноз» позволяет эскулапу выгодно "качать" с клиента деньги за ненужные анализы, а с аптек – проценты за выписываемые лекарства, которые, в лучшем случае, не навредят здоровью. Положительный анализ какой-нибудь «инфекции», безболезненно и непроявляемо присутствующей в организме, позволит безбедно существовать целому коллективу врачей, поскольку в настоящее время при многих частных медицинских лабораториях существуют консультационные кабинеты, в которых, конечно же за отдельную плату, вас якобы берутся вылечить, назначая кучу дорогих лекарств [1]. При этом поражает полная безнаказанность лекарей: если другая лаборатория, а то и не одна, не подтвердит, а опровергнет, результаты анализа, первая, и это в лучшем случае (!), просто-напросто вернет клиенту деньги за заведомо ложный анализ без возмещения каких-либо моральных издержек. Такая ситуация связана с тем, что никто не отслеживает количество и факты заведомо ложных медицинских диагнозов, а сам пациент счастлив уже тем, что он все-таки здоров, и ему не приходится в голову подать судебный иск на возмещение морального ущерба и вскрытия лжи, поскольку чаще всего он списывает случившееся на несовершенство лабораторных методик. Нет сегодня и адвокатов, которые бы специализировались на борьбе с коммерческими диагнозами.

Более того, к врачам ходить становится опасно для жизни и здоровья. Уже не редки появления сообщений в средствах массовой информации о том, что после профилактического обследования в частных клиниках дети и взрослые, которым поставлен диагноз «здоров», временно пропадают и обнаруживаются через несколько дней с потерей не только памяти относительно места пребывания в эти дни, но и с потерей жизненно важного органа. Внутреннего органа можно недосчитаться и после несложной операции, скажем, по удалению аппендицита; изымаются органы и из тел погибших при несчастных случаях. Например, газета «Аргументы и факты в Украине» в октябре 2009г. сообщала, как киевлянка за неделю до 1 сентября отвела сына в платную клинику для осмотра, чтобы удостовериться, что ребенок готов к школе и непривычные учебные нагрузки не скажутся на его здоровье. В клинике сделали заключение: ребенок абсолютно здоров. 30 августа мать взяла сына в супермаркет и пока сама делала покупки оставила ребенка играть на детской площадке у магазина. Ребенок пропал и нашелся через неделю на том же месте. Мальчик плакал и просил отвести его домой, он ничего не помнил о том, где и как провел 7 дней. На теле ребенка обнаружен свежий операционный шрам – мальчику вырезали почку. Заметка заканчивается словами: «...виновные, включая врачей, передаших сведения о здоровом ребенке торговцам

органами, продолжают заниматься своими делами, избегая наказания» [2].

Подобная ситуация и в фармакологии: "распространенные когда-то ... агитки о вреде самолечения, заменились навязчивой рекламой лекарственных препаратов, где не указывается на противопоказание, на побочные действия, а только уверяют в их эффективности. ... Чем новее лекарственный препарат, тем он эффективнее (и именно это качество рекламируется), а на самом деле тем более он опасный" [3]. Счастье, если рекламируемый препарат с плацебоэффектом – в этом случае он не ухудшит состояние человека. Однако в целом ряде случаев побочные действия могут быть достаточно сильными. Вызывает удивление и точка зрения врачей, которые выписывают лечебные препараты вопреки инструкциям по их применению. Так, беременным женщинам в конце XX-начале XXI вв., практически всем подряд, прописывают курантил, в то время как в инструкции по применению этого лекарства сказано, что женщинам в положении он должен назначаться «очень осторожно и только тогда, когда вред от его использования меньше, чем без его применения». Но стоит пациентке обратить внимание врача на инструкцию, как в ответ следует: в нашей практике он повсеместно применяется и «Вы что, умнее врача?», т.е. врач считает себя умнее разработчиков-фармакологов, проверявших (очень хочется в это верить) препарат на надежность и валидность.

Ко лжи привыкли, ложь перестала удивлять: убийство нерожденного ребенка в общественном сознании звучит как «прерывание беременности», греховное сожительство как «гражданский брак», корыстолюбие как «материальная заинтересованность». В практике современной медицины все чаще звучат новые термины, за которыми стоят неведомые до второй половины XX века этические «стандарты»: «дарение и продажа органов» (реальность: тайное похищение–вырезание здорового органа у пациента, который даже не предполагает об этом или уверение клиента, что орган болен, а на самом деле он вполне здоров; умалчивание неотвратимых последствий подобных процедур), «эвтаназия» (реальность: не пациент этого просит, а врач убеждает больного в правильности такого решения), «рациональное планирование семьи» и «ответственное материнство» (реальность: безответственные гражданские браки, аборт). Биомедицинские технологии сами по себе не есть зло: опасно забвение врачом честности и правдивости, извращение профессиональной этики. Массовое сознание, приученное к восприятию лжи, готово смириться с тем, что правда и истина как моральные нормы ускоренными темпами покидают профессиональную этику.

Ложь в социуме оправдывается и принимается за должное. В Харькове лет 7 назад планировалось повышение цены за проезд в метро. Предприимчивые харьковчане, нимало не стесняясь своей корысти, стали покупать жетоны впрок, на что кассы метро стали выдавать только по два жетона на руки и сообщать в множественности объявлений, что ранее приобретенные жетоны надо реализовать, ибо при повышении расценок в обращение войдут жетоны нового образца. В результате ситуация с жетонами нормализовалась и при вводе новых расценок Харьковскому метрополитену не пришлось тратиться на жетоны нового образца – вроде бы все оказались в выгоде, но как подсчитать нравственный ущерб в сознании харьковчан (и, в особенности, молодежи, студентов – тех же будущих медиков, юристов, экономистов, педагогов), которые пришли к выводу, что врать полезно? В

этом аспекте моральные факторы должны ставиться выше экономических, поскольку ущерб от усвоения гражданами выгоды лжи, превзойдет во много раз сэкономленные затраты на обновление жетонов, которые, все равно, рано или поздно, станут неизбежны [4].

Ужасно, когда истина изгоняется из научной сферы, которая, казалось бы, призвана искать ее. Сегодня можно услышать от профессиональных историков, что истины не существует: «так, 50 на 50». А если истины не существует, то чем же тогда занимается наука? В чем ее смысл? Н.Гайслер и П.Боккино считают, что даже возникновение университета как высшего учебного заведения связывалось с поиском истины: в основе слова «университет» лежит концепция единства истины, которая «одна во многом» [5]. Считалось, что существует единство (unity) в разнообразии (diversity), т.е. university. Такое отношение к истине было основано на абсолютах, однако в постмодернистский период подобный образ мыслей не популярен, и университет превратился в плюра-верситет.

С чем же связано наступление лжи по всем сферам жизни: общественной, публичной, семейной, личной? Возможны разные объяснения. Идеологическое объяснение: разрушается старый нормативно-моральный фундамент, который неадекватен современности. Научное объяснение: неудержимый научный прогресс показывает несостоятельность старых норм, традиций, табу и обосновывает новые. Прецедентное объяснение: во всем цивилизованном мире, в который мы стремимся войти как равноправные, понятие абсолютной нормы считается устаревшим. Прагматическое объяснение: жизнь одна, наслаждайся ею, «ненормальность» нормальна, если она тебе по душе (девиз на календаре на 2000 год звучал так: «Хорошо быть плохим», т.е. еще был кивок в сторону абсолютных моральных норм; прошло всего 10 лет, но тенденция уже в корне изменилась – «Плохо быть представителем традиционных ценностей, нормально – быть ненормальным, раскрепощайся до ненависти к абсолютам»). Именно в этом пытаются убедить обывателя многообразие молодежных субкультур, приоритет гражданских браков, падение, вплоть до полного исчезновения, чувства патриотизма, долга, ответственности и защиты своей Отчизны.

Интернет-сервис Chat-roulette (форум-рулетка) – сервис случайных онлайн-знакомств, созданный 17-летним москвичем Андреем Терновским осенью 2009 года, завоевал популярность с невероятной скоростью: уже в январе 2010г. рост числа пользователей сайта ежедневно удваивался по сравнению с предыдущим днем. Для создателя сайта все началось с простого желания – расширить круг людей, с которыми можно было бы общаться по Skype. Chat-roulette принимает изображение с одной веб-камеры и позволяет общаться с другим человеком, в случайном порядке выбранным из числа пользователей системы. Собеседником пользователя Chat-roulette может оказаться кто угодно: симпатичная девушка, живущая неподалеку, клерк из Европы, домохозяйка из США. «Новинка вызвала настоящий бум в США. Для сотен тысяч мужчин и женщин, мучимых одиночеством, видеоконференция со случайным собеседником стала отдушиной и заменой реальному разговору с глазу на глаз. Рост аудитории первоначально бил рекорды. Журналисты ведущих американских изданий назвали сайт новой онлайн-сенсацией и обещали ему блестящее будущее вместе с Facebook и

другими социальными сетями. В настоящее время дирекция лихорадочно ищет возможности избежать закрытия. Причина банальна: Chatroulette пал жертвой сексуальных и прочих маньяков – наткнуться на непристойности или какой-нибудь квартирный кошмар, наподобие садистического расчленения кошки, стало проще, чем познакомиться и переговорить с хорошим человеком» [6]. Три-четыре месяца популярности сайта вскрыли порочность определенной части интернет-пользователей: уже в июне 2010 г. средства массовой информации сообщили, что создатель сервиса случайных видеознакомств Chatroulette Андрей Терновский намерен оборудовать сайт функцией, позволяющей отсеять эксгибиционистов. Согласно информации основателя TechCrunch Майкла Аррингтона, речь, возможно, идет о системе сканирования кадра и поиска на нем гениталий. Другим вариантом фильтрации является блокирование пользователей, от которых слишком часто и быстро отключают остальные. Именно этот критерий позволит отсеять нарушителей общепринятых норм общения. Радует, что нормальные пользователи быстро отключаются от извращенцев. Однако, по аналогии с быстрым изменением лозунга календарей, можно прогнозировать, что через 10 лет будут возможны следующие изменения: тех пользователей, которые быстро отключаются от нарушителей традиционных норм общения, станут считать ненормальными. Кто будет утверждать, что подобное в принципе невозможно?

Релятивистский подход приводит к истреблению абсолютных нравственных ценностей в общественном сознании, к жесткому приоритету относительности всяких норм в области морали. А философы по-прежнему заняты объяснением окружающего мира. Реагируя на его стремительное изменение, для более адекватного отображения реальности в философию постоянно вводятся новые термины. Термин «неформальные объединения» вытеснен понятием «субкультуры», «терпимость» заменяется «толерантностью», «религиозное течение» – «религиозной деноминацией». Новый термин «дауншифтинг» вписывается в эту тенденцию отделения работников «философского цеха» от всех прочих, дабы чувствовалась значимость и наукообразность текста. Сам термин распространился на рубеже XX — XXI веков (впервые использован в 1994 году в статье нью-йоркского Trends Research Institute в Gerald Celente) и может поспорить в первенстве по новизне с такими новейшими философскими понятиями как логомахия, логоцентризм, логотомия и т.д. Популярность его растет, о чем говорят не столько массовость газетных публикаций на тему дауншифтинга, сколько появление научных исследований по этому вопросу [7].

Если, по выражению поэта-романиста Новалиса, философ есть голос вселенной, то, по нашему мнению, философа от простого смертного отличает точность формулировки критерия истины, которым Ф.-В.Гегель считал противоречие, К.Маркс и В.Ленин — практику, постмодернизм — освобождение смысла. Противоречиями философию не удивлять, смыслов тоже предостаточно, а вот в практике всегда ощущался недостаток. Современная философия вырывается за рамки теоретизирования, и все четче формируется тенденция перехода к практической философии: философствовать – значит жить сообразно своим убеждениям. Когда философ, следуя за Сократом и Диогеном, своей жизнью дает ответ на вопрос о смысле бытия, то таким образом сущность философии и

конкретная жизнь человека неотделимо сливаются, философская истина становится доступной и реализуемой.

Действительное понимание дауншифтинга лежит именно в русле подлинной нравственной философии. Все попытки объяснить это явление с рациональных, но вненаучных позиций заводят либо в теоретический тупик, либо на бытовом уровне рассматривают его как психологический анормизм. Философ должен своей жизнью подтверждать и доказывать истинность излагаемого им учения. Дауншифтинг и есть практика философствования, когда личность своей жизнью доказывает истинность мировоззрения.

Сегодня чаще встречается определение этого явления как сброс темпа и сознательное снижение высокого уровня жизни ради повышения ее качества, не просто движение вниз, а «скатывание» с уже завоеванных, достаточно высоких позиций (от английского downshifting, букв. "переход на более низкую передачу"). Но когда причиной отказа от достигнутого социального статуса является духовная неудовлетворенность, то карьерные ценности (а в преобладающем большинстве публикаций акцентируется внимание не на профессиональных смыслах личностного самоопределения, а именно на карьерных) просто перестают таковыми быть в личностной иерархии ценностей.

Важно отметить, что самоубийство ни в коем случае не подпадает под явление дауншифтинга. В феврале 2010 г. средства массовой информации сообщили о самоубийстве сорокалетнего Александра Мак-Куина – знаменитого своими эксцентричными показами британского модельера, пробившегося из бедности и безвестности к вершинам богатства и славы [8]. Двумя годами ранее совершила самоубийство его подруга Изабелла Блоу. Нам неизвестна мотивация этого поступка, но можно предположить, что душевная пустота и, возможно, бездуховность не позволили популярному модельеру найти верную тропинку «вниз» с материального Олимпа к духовному труду. Вот если бы Мак-Куин, человек, который всего добился своим трудом и талантами, богатый, знаменитый, признанный, оставил бы свой бизнес и выбрал иное, малоприбыльное, скромное занятие, вот это названо было дауншифтингом.

Обращает на себя внимание факт непонимания причин этого явления самими его исследователями. Утверждения типа: «в классическом (!) понимании дауншифтинг — философия жизни ради себя и отказа от чужих целей — это выбор между доходами/стрессами и душевным комфортом за меньшее вознаграждение», «дауншифтерами называют людей, которые сознательно отказываются от солидной должности и высокой зарплаты в пользу домашних вечеров, работы-хобби, субботы на дачных грядках» — свидетельствуют исключительно об описательности процесса без вскрытия подлинной сущности и причин этого явления. Акцентирование внимания на выигрыше в свободном времени: «Обычно, уходя из бизнеса или со стрессовой работы, человек стремится получить больше свободного времени, которое может посвятить семье или любимому делу» — оказывается просто несостоятельным, т.к. в целом ряде случаев свободного времени оказывается значительно меньше. Искусственно формируются и такие причины дауншифтинга как политические и компенсаторные. Первые связываются с амбициями партийной принадлежности, вторые вскрывают страх перед личной ответственностью, острыми

углами карьерного статуса, однако в этих случаях основным результатом перемены профессии является сохранение высокого дохода при понижении ответственности. Бесспорным является то, что человек идет на «понижение статуса» сознательно, без насилия или принуждения, уговоров со стороны других. Если дауншифтером становятся по принуждению, то само определение «дауншифтинг» теряет свой смысл.

В целом среди причин дауншифтинга называются следующие: 1) рождение ребенка; 2) необходимость ухаживать за больным родственником; 3) получение дополнительного образования; 4) желание проводить больше времени с семьей и детьми; 5) кардинальная смена профессиональной деятельности; 6) творческая реализация; 7) принципиальное неприятие корпоративной системы; 8) достижение предела компетентности в своей сфере [9]).

Каким же нам представляется подход к поиску причин дауншифтинга? Это связывается с сущностными характеристиками человека, аксиологической и феноменологической составляющими бытия индивида в современном ему обществе. Все попытки добыть философский камень, перейти к бессмертию, повернуть течение рек и засадить Марс цветущими яблонями свидетельствуют в пользу того, что изменение законов природы невозможно. Игнорирование закона ведет не к его исчезновению, а к исчезновению игнорирующего закон. Сегодня цивилизационные блага и техника за гранью фантастики утвердили потребительский тип общества, у членов которого сформировался новый смысл жизни: ценность каждого индивида заключается в том, сколько он может купить (потребить) благ. В первую очередь конечно материальных. Если раньше стремление к материальному благу являлось приложением, то теперь оно превращалось в основную цель (здесь уместно вспомнить слова К.Маркса: сначала человек ест, чтобы жить, а потом живет, чтобы есть). Что для традиционного общества было свято, для потребительского оказалось пустым сотрясением воздуха. «Если ты такой умный, то почему ты такой бедный» – аргумент потребительского общества.

Однако, в каком бы обществе ни жил человек, он не может быть алогичен. Во всем человек ищет логику, пытается найти объяснения любому поступку. Если в хаосе живет человек, то и в нем он находит причины и следствия, какие-то взаимосвязи, иначе личность не может существовать, она будет чувствовать себя потерянной. Логика личностного самоопределения, аксиологических составляющих мировоззрения, у каждого своя. Чему человек отдает приоритеты, что ставится во главу угла, от этого зависят мотивы поведения, через призму этого понимаются поступки иных людей. Честному сложно понять обманщика, бесхитроственному понять хитрого, работающему понять лентяя. Но каждый знает объяснение своему поведению. А для другого такое поведение представляется логикой абсурда. Люди, далекие от Бога, не понимают монашеской жизни, отвергают ее. Монахам, занятым духовным деланием, мирская суэта представляется бессмыслицей: через 100 лет никого из нас, сейчас живущих, на земле не будет, а в настоящее время они суеются, выгадывают, стремятся нажиться.

В ряде случаев допустимо уход из мира в монастырь рассматривать как явление дауншифтинга. Вот отрывок из статьи, которую в 2010 году разместили многие православные сайты. «Отец Иоанн в прошлом — специалист по арабскому языку,

окончил Институт дружбы народов. В конце восьмидесятых — начале девяностых работал переводчиком в разных коммерческих и государственных структурах. Тогда, в период после развала СССР, наши вели активные переговоры с Аравией и Объединенными Арабскими Эмиратами по поводу нефти, сотрудничества в разных областях. Он переводил на таких переговорах, изъездил весь Ближний Восток и пол-Европы.

— Платили мне по тем голодным временам очень много, — вспоминает о.Иоанн. — В те годы деньги вообще были только в нефтяной отрасли. Ну а в храм я начал ходить еще лет с двенадцати — просто интересно было посмотреть на все это. И вот в какой-то момент возникла мысль: а зачем все? Зачем я живу?.. Ясное дело, что нет человека, который бы не задавался этими вопросами, но меня они волновали как-то особенно остро. А ответов не было. Я не мог работать, не мог даже спать. И вот в 95-м или 97-м году, точно не помню, я пошел и постригся в монахи. Было мне тогда двадцать девять лет... Уехал в Петрозаводскую епархию, сначала назначили в Муромский монастырь, в 2003-м перевели сюда. Господь сам дал мне ответы на все мои вопросы.

... А рядом на деревянной скамейке сидел человек, который в тридцать лет, на пике карьеры, бросил работу, о которой многие мечтают. Бросил, чтобы уехать восстанавливать глухой северный монастырь. И не видит в этом ничего особенного» [10].

Меняется приоритет основного личностного смысла, следовательно, меняется поведение человек, как вытекающее из смены логики мировоззрения. Одновременно со смыслом может поменяться и масштаб мышления: эксцентричное поведение в масштабе человеческой жизни вовсе не будет казаться таким в масштабе вечности. Быть таким как все, не выделяться, не строиться из себя Диогена – так думает представитель общества потребления. Но и он не в состоянии отрицать особого пути развития личности каждого человека. Зачастую мы живем образцами, стереотипами, подражаниями какому-то идеалу, но иногда бывает, что человек, попавший в иные обстоятельства, иное окружение, в общество с другими жизненными приоритетами, вдруг легко принимает их мировоззрение как свое, усваивает эти взгляды и очень быстро меняется (внутриличностные изменения влекут за собой и изменения поведения).

Доктор юридических наук И.Спасибо-Фатеева считает, что «анемичное состояние украинского общества характеризуется в первую очередь дезорганизацией нормативной системы» [11, с.137], т.е. потерей нравственных ориентиров. Философ В.П.Семенко утверждает, что современный общекультурный кризис онтологического принципа имеет разные причины: 1) это и утрата представления о жизни как иерархической системе ценностей, с соответствующим пониманием смысла жизни как служения высшей цели и исчезновение стремления внутренне привести себя в некое соответствие с этой системой ценностей; 2) это и своеобразная "исчерпанность" онтологического принципа в философии, его кажущаяся отвлеченность и даже «некоторая от него усталость» [12]. В культуре наблюдается рост противоречия между тенденцией перехода к общечеловеческим, единым для всех людей, моральным нормам и нарастающим утверждением плюрализма социальных норм поведения.

Онтологической черты православного мировоззрения проецируются в область практическую и определяют аксиологический вектор. Философским содержанием наполнены все поучения святых отцов, но при этом подчеркивается, что настоящий философ не тот, кто говорит абстрактными формулами (например, Ориген, который «зашел в море, не мог из него выйти и потонул в глубине» [13]), а тот, кто близок к Богу, к примеру, Константин-философ, которого можно назвать практикующим философом. Чем ближе человек к Богу, тем он мудрей, ибо вся истина и вся мудрость в Боге – утверждал Константин-философ. Так же и философию Константин определял как «разумение божеских и человеческих дел, которое учит человека через добродетель, насколько возможно, приближаться к Богу» [14].

Таким образом, чем ближе человек к Богу, тем более он усваивает Божию премудрость, и тем меньше думает о мудрости человеческой (что высоко у людей, то мерзость перед Богом (Лук.16:15)).

Человек представляет собой не биполярное соединение, как учила материалистическая философия: природное и социальное, но трехкомпонентное соединение: дух, душа, тело [15]. Духовная жизнь личности индивидуальна, сокровенна, спрятана от посторонних глаз. Ориентация на личность, обращение к духовному опыту индивидуума суть христианской философии, ибо оно адресовано каждому человеку и преследует цель преобразования его души, что невозможно осуществить только на теоретическом уровне, без реализации духовной практики. По мнению Сократа, знание есть добродетель, однако мы убеждены, что знать, как надо поступить нравственно, еще не свидетельствует в пользу того, что человек именно так и поступит. В теоретической философии написано и произнесено так много никого не трогающих слов, что человечески значимое перестали почти вовсе связывать с философией, а профессионалы от философии, не чувствующие православной культурной традиции, отказывают в праве именоваться философами тем, кто вовлечен в проблематику практической философии.

Итак, три составляющие человека: тело, душа, дух. Каждая сторона имеет свою логику развития, которые могут не только не взаимодействовать, но, напротив, противодействовать друг с другом. «Дух животворит, плоть не пользует нимало» (Иоан. 6, 22). "Дух бодр, плоть же немощна" (Мф. 26, 41). Дух бодр, тело слабеет. "Душевный человек не принимает того, что от Духа Божия" (1 Кор. II,14), т.е. ПЛОТский человек не понимает душевного, а последний – духовного.

И все же возможно некая уравнивание трех сторон человеческой сущности, при котором процесс личностного развития будет оптимален. Святой Григорий Палама различал три вида света: чувственный, принадлежащий к области соматики (телесности), душевный свет - психики и ее логикона (рассудок, воображение и т.д.), и духовный свет – пневматики: свет благодати, свет, воссиявший на Фаворе, свет, который может созерцать возрожденный от гнета страстей и греха человеческий дух, свет, который озарял святых, а точнее, делал их святыми. Эти три света существуют независимо один от другого, но один из них преобладает, подчиняя себе два остальные.

Смена мировоззрения совершается в человеке постепенно, невидимо для глаза, но через некоторое время произошедшие изменения явно меняют как поведение личности, так и весь образ жизни. И, таким образом, практически единственной

формой общественного сознания, где на сегодняшний день сохраняется не просто представление об истине, а сохраняется истина как моральная норма, есть православное христианское мировоззрение, где само название: правильно славить Бога – указывает на неотступность от первоначальной Истины. Сам Иисус сказал про себя: *Я есть путь и истина и жизнь* (Ин 14.6).

Таким образом, дауншифтинг есть логически закономерное явление современной общественной жизни, сущность которого заключается в смене мировоззренческих приоритетов, в следствии чего исследование этого феномена должно идти в контексте нравственной философии.

Список литературы

1. Мелешук Н. Не верьте диагнозам: это может стоить вам жизни! Газета «СН-Столичка» – 29.12.2005. [Электронному ресурс]. Режим доступа: <http://www.gold9999.com.ua/info/news/archive/2005/12/?page=3>.
2. Талаева Е. К школе готов... //Аргументы и факты в Украине. – 2009.– № 41 (686). – С.8.
3. Коломиец О.В. Философско-гуманистические проблемы медицинской биоэтики: статья первая // Философская мысль. – 2002. – № 6. – С.105-120.
4. Невельская-Гордеева Е.П. Истина и современное нормативное поле // Человек и христианское мировоззрение. Альманах. Вып.12. Истина, добро и красота – их роль и значение. – Симферополь.– 2007. – С.124-127.
5. Гайслер Н., Боккино П. Непокосимые основания. — Симферополь: ХНАЦ, 2003.
6. Рогозянский Андрей. Жизнь с грифом "Для взрослых" // Татьяна день – 13 декабря 2010. [Электронному ресурс]. Режим доступа: <http://www.taday.ru/text/790984.html>.
7. Бутонова Н.В. Дауншифтинг. Новое правило – отказ от всяческих правил. // Новые традиции. Коллективная монография под ред. Е.Э. Суровой и С.А. Рассединой. – ИД "Петрополис". С.-Пб., 2009. – С. 169-176.
8. Покончил с собой дизайнер Александр МакКуин. // Московский комсомолец // 11февраля 2010 г. // Электронное периодическое издание «МК.ru» [Электронному ресурс] // Режим доступа: <http://www.mk.ru/incident/article/2010/02/11/428900-rokonchil-s-soboy-dizayner-aleksandr-makkuin-foto.html>.
9. Остафиева Олеся. Карьерист просит посадки. Причины дауншифтинга // Экономические известия №135 (898), 05 Августа 2008.
10. Ореханов Серафим. Херувимская на необитаемом острове. // Журнал Спасите наши души, 2010, № 8 (136). – С. 22-23.
11. Спасибо-Фатеева І. “Трансцедентальна судова мімікрія”, або принципи права. Аналогія закону та права у судовій практиці // Вісник Академії правових наук України, 2003. – № 4. – С.137-149.
12. Семенко В.П. Консервативная реакция или конец истории? // Радонеж, 2005. – 2 (156).
13. Жития святых святителя Димитрия митрополита Ростовского. Месяц июль. 21 июля.
14. Жития святых святителя Димитрия митрополита Ростовского. Месяц май.

11 мая.

15. Лука (Войно-Ясенецкий) Дух, душа и тело. М.: Св.-Тихон. богосл. институт. – 1997г.

УДК 300. 31

ДИАЛЕКТИКА ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ТРАДИЦИЙ И ИННОВАЦИЙ

Стовба А.В.

БирГСПА

В настоящее время исследованию традиций и инноваций уделяется большое внимание. В отечественной гуманитарной мысли накоплен богатый опыт изучения традиций и инноваций. Но, несмотря на это, проблема традиций и инноваций, а также их взаимодействие только становится предметом самостоятельного философского исследования.

Традиции и инновации - это сложные общественные феномены. Они проявляются столь многообразно, что отдельные их стороны могут быть предметом специального научного исследования. Традиции и инновации - понятия весьма объемные, многогранные, охватывают самые разнообразные явления жизни и являются предметом обсуждения и дискуссий. Но от этого, к сожалению, проблема разработки традиции и инновации не становится более понятной. Думается, эти важнейшие и столь необходимые в философском и практическом плане категории заслуживают, безусловно, отдельного обсуждения и дальнейшего изучения.

Разберем, что из себя представляют традиции и инновации.

Рассматривая традицию как общеполитическое понятие, универсальное образование, пронизывающее все этапы развития, все сферы общественной жизни, традиция не поддается однозначному определению.

Важно отметить, что традиция рассматривается как закрепившаяся в обществе норма, установка, задающая конкретную программу поведения и предначертывающая определенный образец действий. Также можно сказать, что традиция - социальная связь индивидов и групп в социуме. Важнейшим ориентиром является социализация, принятие культурного наследия, приобщение социальных субъектов к культурным достижениям общества, соотносящиеся с современными потребностями социальных групп. Нельзя не отметить и то, что традиция понимается как система общественных отношений. Основа традиции - взаимоотношения людей, отношения в обществе. Она выражает то, что в социуме характеризуется стабильностью, повторяемостью, типичностью. Несомненно, что традиция - это информационная характеристика культуры, особая форма фиксации социальной информации, в качестве носителя информационного смысла, основываясь на накоплении, хранении, передаче наследственной социальной памяти. Она делает акцент на воспроизводство прошлых образцов деятельности. Результатом действия традиции является формирование и функционирование социального опыта. Тем самым традиция - стереотипизированный опыт. Традиция является всеобщим, универсальным механизмом осуществления культурной

деятельности. Она выступает как способ существования, развития и функционирования культуры.

На наш взгляд, традициями можно назвать относительно устойчивую совокупность понятий и утверждений социальной философии, относящихся к онтологии, гносеологии, этике, эстетике; принципы разрешения философских проблем.

Таким образом, традиция - это социальный феномен, сложная специфическая система, которая является особым механизмом социального наследования с целью воспроизводства, сохранения. Ее сущностью является трансляция и воспроизведение накопленного социального исторического наследия, передающегося от поколения к поколению с целью обеспечения преемственности и непрерывности социальной жизнедеятельности и стабильности общественной жизни.

Что же касается понятия «инновация», то ее природа универсальна. Изучение феномена инноваций проявляется в различных сферах общественной жизни. Этот феномен уже давно разрушил традиционные границы экономической теории и обрел общесоциальный характер. Термин приобретает еще больше количество значений. С философской точки зрения «инновация» связана с развитием других сфер общественной жизни, общественными отношениями, традициями, культурой, творчеством.

Мы разделяем позицию С.Е. Крючковой в том, что инновации «выступают проявлением глобального аспекта человеческой деятельности вообще и по своему глубинному смыслу они относятся не только к процессу создания и распространения новшеств, но и к изменениям в образе жизни, стиле мышления, которые, так или иначе, затрагивают новшества» (1).

Инновация - это особая социально - философская ценность, которая в данное время и в данном месте воспринимается людьми как новая. Инновация, по мнению В.Б. Агранович, «отражает динамику современной жизни во всем многообразии ее взаимосвязей, пронизывает все сферы жизни общества, помогает раскрыть логику его развития, способствует выделению и синтезу мировоззренческих и методологических моментов, является неотъемлемой частью осмысления человеком своего опыта жизни и, следовательно, приобретает онтологическое значение» (2).

В философии инновация - это сложный многоуровневый социальный процесс введения, освоения и интеграции новых элементов в различных сферах общественной жизни, результатом которого становятся существенные и необратимые изменения в системе социальных отношений и взаимодействий. Этот процесс соответствует позитивным тенденциям развития общества, активно способствует формированию новых социальных связей и отношений, новых духовных и интеллектуальных потребностей, новых социокультурных норм, новых социальных институтов и организаций.

Внутри инновации выделяются различные содержательные явления в виде изобретений, открытий. Инновация отождествляется с нововведением и понимается как комплекс создания, использования и распространения нового практического средства для удовлетворения человеческих потребностей, а также связанные с этим изменения в социуме. Инновация - это социальный феномен, который представляет

собой позитивное изменение и является продуктом сочетания креативно-теоретической деятельности, отсутствующее на предшествующих стадиях развития.

Представляются возможными, на наш взгляд, следующие сценарии взаимодействия традиции и инновации.

1. Исчезновение или «отмирание» господствующей на данный период традиции. Особенно часто этот сценарий проявляется тогда, когда традиция является слабой, несформировавшейся и неустойчивой в обществе. В обществе возникает потребность в «сильных» инновациях. Инновация заменяет традицию, утверждается, превалирует и преобладает в социально-культурной среде. В то же время инновация может заимствовать и такие свойства традиции, как сохраняемость, сбалансированность и повторяемость. В данном случае подразумевается создание инновационной структуры и полное исчезновение традиции. При этом необходимо отметить, что в своем подавляющем большинстве инновации с трудом приживаются в обществе. С другой стороны, традиция может полностью исчезнуть, а через какой то период времени появиться вновь.

2. Активная защита традиции, ее противодействие, борьба с инновацией. При данном сценарии традиции «глушат» созидательное развитие инновации. Ведь любая инновация только тогда принимается социумом, когда согласуется с уже имеющейся традицией или в свою очередь порождает новые традиции (3). Результатом этих действий является исчезновение и нейтрализация инноваций – данные инновации являются «слабыми», традиции превалируют и не позволяют развиваться инновационному процессу. В результате противодействия инновация исчезает, а традиция обогащается новыми свойствами и может приобрести определенные инновационные «вкрапления». Инновации дополняют традиции новыми нормами и способны изменить содержание традиций, формируя и инновационно дополняя традиции. Нельзя отрицать и тот вариант, когда общество может не принять данную инновацию и усиливается консерватизм. С другой стороны, прогрессивные традиции в социально-культурной среде сохраняются, но в измененном инновационном контексте. В данном сценарии «победившие» традиции могут привести к дестабилизации общества. Таким образом, «такие деформации могут привести к дестабилизации социальной системы, дезориентации ее внутренних характеристик» (4).

3. Эволюционирование, развитие процессов трансформации традиции в инновацию. Развитие этого сценария в краткосрочном периоде характерно, прежде всего, для «старых» традиций. В данном случае важно отличать так называемые «мнимые», «ложные» инновации, которые фактически и формально являются «настоящей» традицией. Происходит интеграция инноваций в традиции: инновации структурируются и встраиваются в существующую структуру традиций;

4. Смещение, то есть тождественность традиции инновации. Инновации опираются на традиции, модифицируются и адаптируются к традициям. Традиции служат определенным дополнением к инновациям, причем конкретная инновация может составлять комбинацию из нескольких традиций. В данном варианте на протяжении определенного периода времени соблюдается положительная преемственность традиций инновациям;

5. Компромиссный вариант, подразумевающий симбиоз, сосуществование,

сохранение и традиции, и инновации (5). Следуя теории «традициологии», разработанной культурологом Э.С. Маркаряном, традиции и инновации в процессе взаимодействия могут «растворяться» друг в друге. Традиции сохраняются, а инновации развиваются. И традиции, и инновации не разрушают друг друга. То есть, «называемая сегодня актуальной, действующей традиция, чтобы утвердиться, вынуждена была выступать обязательно в паре с инновацией, заключать компромиссы с модернистской системой и постепенно сползать на роль вторичного компонента этой системы» (6).

При этом сценарии традиции могут приобретать ретро-форму или форму репродукции. Возможно появление определенных переходных форм и элементов взаимодействия традиций и инноваций, при которых традиции упорядочивают инновации. В свою очередь, может наблюдаться неотрицание традиций при появлении инноваций, ведь сами по себе инновации, как и традиции, могут быть малопродуктивны.

Безусловно, в данном сценарии традиции тоже, в какой-то степени могут развиваться. Возможен и вариант, при котором традиции и инновации локализованы и практически не взаимодействуют друг с другом «в силу закрытости и непроницаемости локальных культурных миров», что может быть характерно, как и для макро-уровня, и для микро-уровня социальной системы (7).

Итак, традиции и инновации не существуют отдельно друг от друга и неотделимы друг от друга. Они представляют собой взаимообусловленные философские категории, которые определяют тренд развития современного общества. Конечно, свойства и характеристики категории «традиция» и категории «инновация» имеют качественно различный характер, но в то же время они имеют одно и то же социо- и поликультурное основание и являются своеобразными формами единой траектории движения общества в будущее.

Список литературы:

1. Крючкова С.Е. Инновации: философско-методологический анализ. - М., 2000. -С. 32.
2. Агранович В.Б. Инновации в транзитивном обществе: социально-философский анализ: Автореф. дисс... канд. филос. н. – Томск, 2007. - С.22.
3. Новейший философский словарь. - Минск, 1999. - С. 725.
4. Зинченко А. А. Извилистые пути традиции. – М., Ладога, 2006. - С. 116.
5. Аверьянов В.В. Традиция и традиционализм в научной и общественной мысли России (60-90-е годы XX века) // Общественные науки и современность. - 2000. - № 1. - С. 72.
6. Аверьянов В.В. Традиция и традиционализм в научной и общественной мысли России (60-90-е годы XX века) // Общественные науки и современность. - 2000. - № 1. - С. 72.
7. Мухамеджанова Н.М. Специфика взаимодействия традиций и новаций в российской культуре в периоды модернизационных преобразований // Вестник Оренбургского государственного университета. - 2006. - № 7. - С. 159.

УДК 82-31(477) «19»

ВІДОБРАЖЕННЯ ЕСТЕТИЧНИХ МОДУСІВ БУТТЯ У КУЛЬТУРОТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

к.п.н., Лебедева А. В.

викладач навчально-професійного центру

«Академія мистецтва краси» м. Київ

У статті зроблено спробу визначити в рамках естетичного простору зв'язок естетичного розуміння і діяльнісної поведінкової моделі особистості, на основі якої формується система її культуротворчого розвитку і, осмислення і взаємодій художньо-естетичного образу дійсності, який виникає в результаті осягнення людиною оточуючого середовища.

Ключові слова: гармонійно розвинена особистість, естетичні модуси буття, культуротворчий розвиток, естетичні пріоритети, естетична свідомість, художньо-естетичний образ.

Лебедева А. В. Отражение эстетических модусов бытия в культурно-творческом развитии ребенка

В статье сделана попытка определить в рамках эстетического пространства связь эстетического понимания и деятельностной поведенческой модели личности, на основе которой формируется система её культуротворческого развития, осмысление взаимодействий художественно-эстетического образа действительности, который возникает в результате постижения человеком окружающей среды.

Ключевые слова: гармонично развитая личность, эстетический модус бытия, культуротворческое развитие, эстетические пріоритеты, эстетическое сознание, художественно-эстетический образ.

Lebedeva A. V. The reflection of aesthetic modes of being in the cultural and artistic development of the child.

The article attempts to define the aesthetic of the space within the link of the aesthetic understanding of the behavioral models and activity of personality, based on which is formed by a system of culture and creative personal development, understanding the interactions of artistic and aesthetic image of reality, which is the result of knowing the environment.

Keywords: harmoniously developed personality, aesthetic mode of life, culture, creative development, aesthetic priorities, aesthetic consciousness, artistic and aesthetic way.

Постановка проблеми. Цілісний аналіз логіки розвитку естетичних координат, осмислення реальності з точки зору формування в особистості естетичних пріоритетів, набуття нею певного естетичного досвіду та розвитку особистісних уявлень про онтологічну природу естетичного як частини цілого світу, поєднаного з діяльнісною основою людського буття є тією першочерговою задачею, яка стоїть перед молоддю. Іншими словами, це можливо лише через прагнення зрозуміти спонукально-дійові імпульси естетичного та їх основні закономірності; умови, за яких виникають естетичні уявлення про гармонію і красу, які у свою чергу спонукають особистість діяти певним чином. Це розуміння необхідно для оцінки естетичної структури сьогоденної дійсності, що знаходиться у процесі активного формування.

Аналіз останніх наукових праць з проблеми дослідження показав, що проблема формування особливостей сучасного образу світу, який будується різними

способами на чіткій естетичній парадигмі як на одній з найважливіших складових, виходить за межі соціально-політичних визначень. Картина світу виникає з урахуванням естетичної складової на основі певних ціннісних уявлень, у тому числі уявлень про красу з очікуванням від особистості активної відповідної дієво-поведінкової реакції (М. Бахтін [1], Г. Гадамер [3], Л. Сморгж [6] та ін.). До кінця ХХ століття вироблено уявлення про актуальну картину світу, окреслене за аналогією з «життєвим світом» визначеними межами, які для масової свідомості найзручніше висловити через естетичні прийоми, привело до того, що «образ світу» перетворився на інструментальну, оперативну категорію. Виникли уявлення, що на створення образу світу, на поведінку людини в межах цього образу світу можна активно впливати (причому з різними цілями і на різних рівнях: від впливу реклами для просування товару – до впливу на свідомість громадян країни для формування певних ціннісних установок). Історія загальнолюдської культури знає багато можливих естетичних підходів до сприймання явищ дійсності, однак основний принцип полягає у тому, чи вважає особистість саму себе причетною до простору створюваного світу або ж вона виключає себе з цього простору.

Мета статті полягає у розкритті естетичних складових образу світу як концентрованого виразу ознак і властивостей реальності, доступних розумінню людини як мислячого і чуттєвого суб'єкта в його культуротворчому розвитку.

Виклад основного матеріалу. Серед проблем формування гармонійно розвиненої особистості, які ставить перед педагогом сучасна реальність, особливого значення набуває проблема усвідомлення дитиною загальної, загальнодоступної зрозумілої і загальноприйнятої картини світу, в систему якої включені й естетичні, й ціннісні параметри відображення дійсності. Це детермінується наявними процесами глобалізації сучасного цивілізаційного простору, складовими якого є не лише політично-економічна, а й культурно-інформаційна сфери буття людини як члена суспільства.

Формування в особистості загальної картини світу сучасного суспільства здійснюється багатьма способами: освітньо-виховний процес у навчальних закладах, інформаційне поле, яке характеризується в тому числі і способами оформлення та подання інформації (аудіовізуальне мистецтво, особливо кінематограф, реклама, Інтернет тощо, які розширюють своє розповсюдження і в географічному, і в соціальному аспектах), навколишнє середовище, соціум, сім'я і т. д. Поступово створюється єдиний образ світу, який відсуває на другий, периферійний план, інші культурні або етнічні образи світу. Однією з основних характеристик цього образу світу є його діяльнісне посилення, націлене на формування певних ціннісних орієнтирів і моделей поведінки особистості. З метою залучення всіх верств людства до існування в певному образі світу будується діяльність засобів масової інформації та у величезній мірі діяльність творців реклами.

Реклама як спосіб активного естетичного впливу на особистість виникла не випадково і не на порожньому місці. Перш, ніж дійти уявлень про можливість створення такої тотальної картини світу, яка включає естетичні параметри, змінилося кілька принципово різних підходів образного сприйняття світу. Важко усвідомити (але все ж не можна не погодитися), що в, здавалося б, примітивному естетичному посиленні реклами – результат драматичних зусиль багатьох поколінь

творців мистецьких образів, які намагалися вирішити проблему онтологічної якості краси та гармонії як складової буття. Деякі з цих творців будували власне життя на основі своїх естетичних уявлень, які відображали у власних творах.

Раціональне розуміння світу через естетичне сприймання творів мистецтва лежить в основі становлення образу світу конкретної людини. На початку ХХ століття визначається явно виражене тяжіння до цілісної картини світу, пронизаної естетичним ставленням, емоційно-образним переживанням, яке диктує у свою чергу характер вчинків, поведінки та культуротворчий розвиток особистості. У цей період остаточно оформилися уявлення про світ як про естетично досконалу реальність. А тому найкращий спосіб її осягнення – естетично-образне осягнення, що ніяк не обмежується рамками конкретного мистецтва. У буття є естетичний модус, який фокусує уявлення про гармонію, красу, добро і формує поведінкову модель окремої людини або навіть цілих спільнот.

Естетичні форми розуміння реальності як аксіологічно насиченої цілісності формують життєвий простір, а часом й підкоряють собі життя конкретної особистості. Модус розуміння ідеального вчинку у світоспоглядальних творчих конструкціях людини часом збігається з модусом її особистої життєвої поведінки. Логіка поєднання естетичного розуміння та життєвого модусу конкретної особистості і конкретної поведінки стають, у свою чергу, надбанням культури і формують новий етап естетичного освоєння дійсності через вчинок, дію, а пізніше – й через осмислене спонукання до дії.

Ідеальною формою для такого роду розуміння і життєвого модусу конкретної особистості та її конкретної поведінки є мистецтво, оскільки у творі мистецтва створюється образ світу, в якому неминуче відображені не тільки маніфестаційні ствердження або заперечення, котрі відображають уявлення художника, але й більш глибокі та тонкі його інтуїтивно-емоційні зв'язки зі світом [4].

У свою чергу, мистецтво, спрямоване на задоволення естетичних потреб особистості, мистецтво, яке не вирішує своїх основних завдань образного осмислення буття, буде деградувати. Спостерігаючи за розвитком сучасного суспільства, слід відзначити активне використання естетичних механізмів для активного формування певного естетичного простору людини, який можна назвати ерзац-образом світу. Ми маємо справу не з образним осягненням, але з подібним конструюванням простору реальності. Вивчення і аналіз філософської, психолого-педагогічної і наукової літератури виявили інтерес дослідників до проблем естетичного ставлення особистості до буття, яке все частіше розглядається як спосіб гармонізації духовної і культуротворчої практичної життєдіяльності людини.

Аналітичний огляд проблеми гармонізації особистості в різних наукових підходах становить теоретичне підґрунтя для визначення особливостей культуротворчого розвитку особистості. Історичний досвід і спеціальні дослідження показали, що мистецтво, котре цілеспрямовано впливає на психіку і фізіологію людини, може викликати полярні емоції, почуття: радість і горе, спокій і збудженість, любов і ненависть, задоволення і незадоволення тощо [3 ; 4].

Тому здебільшого стверджується думка про важливість культуротворчого розвитку підростаючого покоління, про значення естетичного розвитку для розвитку евокативних якостей особистості (мислення, уява, увага, пам'ять, воля тощо) для

виховання емоційного відгуку, душевності, морально-естетичних жадань, ідеалів, тобто для формування всебічно розвиненої, естетично грамотної особистості.

Серед дефініцій культуротворчого розвитку особистості пріоритетними визначаємо такі поняття, як: «естетична культура», «естетичний розвиток», «естетичний світогляд» та ціннісні аспекти гармонійного розвитку особистості. Вони репрезентують механізм активно-перетворюючого ставлення людини до самої себе і до оточуючого світу, розкривають природу творчості та особливості реалізації освітньо-виховного потенціалу в період становлення особистості.

Тому цілком слушно перед молодим поколінням виникають питання про те, як розкрити і реалізувати власні потенційні сили, як пізнати самого себе і розуміти інших, що буде з ними завтра, якими якостями потрібно володіти, щоб не залишитися на узбіччі життя, мобілізувати віру в свої можливості, самоутвердитись у суспільстві.

Сучасна цивілізація споживання, як форма розвитку суспільства з превалюванням кількісних, а не якісних параметрів оцінювання дійсності, розвиває велику кількість штучних, фіктивних, удаваних особистісних потреб, наслідування яким здатне перетворити людську сутність у звалище відходів споживання. І лише справжні, природні людські потреби (спілкування, пізнання дійсності, творча діяльність, безпека життя) набувають все більш людських, тобто ушляхетнених культурою форм особистісного вираження і все більш сповнених високих прагнень до засобів їх задоволення. А це означає, що людина повинна відмовитися від суспільного непотребу, надлишку (бо саме це, знищуючи духовну природу людини, відволікає від її сутнісного буттєвого призначення) та тверезо усвідомити свої справжні життєві потреби, які (на відміну від фіктивних потреб соціально негативного суспільства) не руйнують її реальну природу, а адекватні їй і сприяють її виявленню та розвитку.

Керуючись вищеозначеними поняттями, ми визначаємо «подвійне» відображення естетичних модусів буття в культуротворчому розвитку особистості. Естетичні категорії є тією «призмою», через які людина як суб'єкт естетичного ставлення до буття сприймає дійсність, переживає її явища, і водночас оцінює категорії прекрасного, гармонійного, піднесеного, потворного, комічного, трагічного ставлення до світу. Це є об'єктом дослідження особливої науки - естетики.

Відображення естетичних модусів буття передбачає взаємодію індивідууму з дійсністю в її цілісній, організованій багатоманітності як передумову універсального розгортання здібностей людини, як сферу формування і реалізації її потенціалу з докладанням творчих зусиль; втілює потребу людини залишитися собою, самоствердитися в соціумі, самореалізуватися в суспільстві і «бути всім»; потребу стати універсальною істотою, проникнути в закони Буття і в глибини власного життя.

У рамках цілісного сприймання особистістю дійсності в її змістовній перспективі (в межах можливостей) особистісне «Я» виявляється здатним відмовитися від свого егоїстичного інтересу. Відбувається децентрація соціуму, дитина починає відчувати «душу речей». Через поєднання естетичного розуміння та життєвого модусу вона переживає людяність як вільне, усвідомлене, творче буття,

розкриваючи свої власні можливості, формуючись як суспільно культурна особистість.

З огляду на зазначене вище ми вважаємо, що одним з основних компонентів естетичного ставлення особистості до дійсності є естетична культура, до якої входять сприймання, цінності, естетичні потреби і здібності, естетичний смак та ідеал і, як творчо-перетворювальна діяльність за їх втіленням і засвоєнням, естетичне виховання.

Найважливішою частиною естетичної культури ми визначаємо мистецтво як спеціалізовану естетичну діяльність. На відміну від естетичних переживань, мистецтво концентровано відображає естетичне ставлення особистості до дійсності, моделює особливу реальність – музичну, в якій естетичне пізнання світу укладено в певну рамку, відмежоване від доцільно-утилітарних видів людської діяльності, основними критеріями якої є естетична культура.

Рівень культуротворчого розвитку особистості визначає рівень естетичної культури, яка полягає у здатності особистості будувати свої відносини з іншими людьми, ґрунтуючись на почуттях взаємоповаги, чуйності, уваги, доброзичливості та принциповості. Складову загальнолюдської естетичної культури становить музично-естетична культура, яка концентрує в собі найкращі взірці світового мистецтва, художній, науковий і моральний досвід цивілізацій, окремого народу.

Передусім, – це формування в особистості оцінно-реального поєднання естетичного розуміння та життєвого модусу творчого ставлення до дійсності, тобто естетичної потреби:

- прагнення до розширення повсякденних співвідношень між собою і дійсністю;
- прояв спільного, істотного між дійсністю і особистістю;
- духовно-емоційне залучення до загального суттєвого і дружнього людині в об'єктивній дійсності.

Своєрідність естетичних потреб особистості полягає у прагненні ствердити свою індивідуальність, відокремитися від інших, усвідомити своє «Я», а не «розчинитися» в об'єкті. Саме під дією естетичних потреб людина чуттєво відображає загальне та особистісне значення всіх явищ дійсності.

Створюючи продукти власної художньої творчості, особистість задовольняє самостійну потребу в творчості, яка виникає на основі естетичних потреб в пізнанні дійсності, яке в даному випадку стає не ціллю, а проявляється як засіб особистісного задоволення потреби у творчості, збагачення духовного світу, життєдіяльності, дає поштовх до саморозвитку та самореалізації, а завдання культурно-освітніх навчально-виховних закладів – повноцінне формування цих потреб.

Формою відображення дійсності мистецтвом є художній образ, створений у світлі ідеалів митця з допомогою його творчої фантазії, і завдання педагога-вихователя дати знання учням про систему зображально-виражальних засобів, які є знаковим матеріалом мистецького твору; виробити вміння і навички декодування художнього образу; формувати у них «естетичну свідомість, яка складається з таких феноменів, як:

- естетичне сприймання як творче відображення людиною предмета чи явища в цілому при безпосередній дії його на органи почуттів;
- емоційно-образна пам'ять як інформативно-трансформувальна особливість

людини;

- естетичні переживання, почуття як результат безпосереднього чуттєвого сприймання та процес інтерпретації, що актуалізує особистісний і інтелектуальний досвід людини;

- естетична оцінка – здатність сприйняття твору мистецтва як форми, а не як функції естетичного поля;

- естетичний смак як здатність робити висновок про те, чи є дещо прекрасним чи ні;

- естетичний ідеал як завершене з точки зору конкретної особистості розуміння прекрасного;

- естетичні потреби як збуджувальна сила пізнавальної та творчої діяльності особистості» [5, 30].

За визначенням О. Бурова, формування в особистості специфічного способу сприйняття дійсності – естетичного – сприяє естетично-культурній спрямованості розвитку людини. Результати творчої діяльності однієї людини, які споглядає інша людина, переживаючи емоційний сплеск сприймання твору мистецтва, усвідомлення побаченого чи почутого і спілкування з дійсністю, стає для останньої фактором її культуротворчого духовного розвитку [2].

Висновки. Отже, єдність діяльності, почуття і пізнання естетичного аспекту дійсності досягається в діалогічних системах сприйняття світу. Саме тут естетична складова повноправно входить у картину світу, долає межі суб'єктивності. Це відбувається в тих ментальних системах, у тих картинах світу, які будуються в рамках розуміння трансцендентності світу або хоча б з урахуванням цієї складової.

Характер естетичного розуміння залежить від осмислення меж досліджуваного або створюваного світу, від місця положення по відношенню до світу автора і сприймання. Це однаково важливо як для філософсько-аналітичної, так і для художньо-педагогічної систем. Визначення меж ментально освоєного, раціонально й емоційно обжитого світу і є головною характеристикою сучасної культури творчості. І кожен вчинок на цьому шляху має величезне космологічне значення. Окрім того, що вчинок формує долю і біографію конкретної особистості, він тим саме формує і відповідне буттєве середовище.

Основним результатом проведеного нами дослідження є зафіксована тенденція наростання діяльнісного моменту в естетичній картині світу – наростання значення вчинку, в тому числі й особистісного вчинку в естетичній рамці оцінок реальності з точки зору смислу життя, гармонії, краси.

Література

1. Бахтин М. М. К философии поступка / М. М. Бахтин // Работы 1920-х годов. – Киев : “Next”, 1994 – 383 с.
2. Буров А. И. Эстетика: проблемы и споры / Александр Иванович Буров. – М. : Искусство, 1975. – 328 с.
3. Гадамер Г.-Г. Актуальность прекрасного / Г.-Г.Гадамер. – М. : Искусство, 1991. – 368 с. – (Серия : История эстетики в памятниках и документах).
4. Искусство и эстетическое воспитание молодежи [Текст] : научное издание / Акад. наук СССР, Всесоюз. науч.-исслед. ин-т искусствознания ; отв. ред.

В. В. Кисунько. – М. : Наука, 1981. – 336 с.

5. Лебедева А. В. Формування у школярів естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності : дис. ...канд. пед. наук : спец. : 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Алла Володимирівна Лебедева; Мелітопольський держ. пед.. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Мелітополь, 2011. – 387 с.

6. Сморгж Л. О. Естетика : навч. посібник / Л. О. Сморгж. – К. : Кондор, 2005. – 334 с.– ISBN: 966-8251-81-4.

Библиографическая ссылка

Ананьїн О.В. Європейська прикордонна колективна безпека // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1 Sp; URL: www.es.rae.ru/mino/157-458 (дата обращения: 27.03.2012).

Козубцов И.Н. Структурно-логический алгоритм дистанционно-очной организации секционных заседаний в высших учебных заведениях международных научных мероприятий объединенных единой научной эгидой // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1 Sp; URL: www.es.rae.ru/mino/157-459 (дата обращения: 27.03.2012).

Козубцов И.Н., Мараховский Л.Ф. Междисциплинарная призма на основе экспертной системы // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1 Sp; URL: www.es.rae.ru/mino/157-654 (дата обращения: 25.04.2012).

Беззубко Б.І. Використання філософського підходу при стратегічному плануванні розвитку міст // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1 Sp; URL: www.es.rae.ru/mino/157-692 (дата обращения: 03.05.2012).

Гінзбург М.Д. Засоби формування, фіксування, зберігання та передавання фахових знань // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1 Sp; URL: www.es.rae.ru/mino/157-699 (дата обращения: 04.05.2012).

Костюкова Е.В. «Философия истории» в воззрениях В.В.Лесевича // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1 Sp; URL: www.es.rae.ru/mino/157-712 (дата обращения: 05.05.2012).

Емельянов И.Г. «Праксиология» описания // Междисциплинарные исследования в

науке и образовании. – 2012. – № 1 Sp;
URL: www.es.rae.ru/mino/157-721 (дата обращения: 07.05.2012).

Невельская-Гордеева Е.П. Дауншифтинг как мировоззренческая проблема нравственной философии // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1 Sp;
URL: www.es.rae.ru/mino/157-736 (дата обращения: 08.05.2012).

Стовба А.В. Диалектика взаимодействия традиций и инноваций // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1 Sp;
URL: www.es.rae.ru/mino/157-757 (дата обращения: 09.05.2012).

Лебедева А.В. Відображення естетичних модусів буття у культуротворчому розвитку особистості // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1 Sp;
URL: www.es.rae.ru/mino/157-761 (дата обращения: 09.05.2012).

Информационные партнеры

<http://lomonosov-msu.ru/>

<http://www.msu.ru/>

<http://www.osvita.org.ua>

<http://agora.guru.ru/>

Спасибо, всем кто принял активное участие в информировании!

Об электронном научно-техническом журнале "Междисциплинарные исследования в науке и образовании"

Электронный научно-технический журнал "МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В НАУКЕ И ОБРАЗОВАНИИ", публикующий статьи по проблемам междисциплинарным исследованиям в различных предметных областях, заявления о новых теоретических и практических результата диссертационных исследований, которые позволят формировать у научных и научно-педагогических работников междисциплинарной научно-педагогической компетентности.

Электронный научный журнал "МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В НАУКЕ И ОБРАЗОВАНИИ" создан на издательской платформе RAE Editorial System Российской Академии Естествознания (РАЕ), которая первой после развала СССР приступила к формированию единого научно-информационного пространства без границ.

Журнал зарегистрирован на Универсальной издательской платформе Российской Академии Естествознания RAE Editorial System .

Адрес электронной почты: redaktor_mino@mail.ru

Сайт журнала в Интернете: <http://www.es.rae.ru/mino/>

Редакция журнала приглашает к сотрудничеству учёных и разработчиков новых направлений, студентов, бакалавров, магистров, аспирантов, докторантов и всех, кому небезразлично формирование научной точки зрения междисциплинарной научно-педагогической компетентности ученых.

Заинтересованным представленной в журнале информацией, следует обращаться к главному редактору журнала Козубцову Игорю Николаевичу (kozubtsov@mail.ru). По этому же адресу обращаются желающие задать вопросы авторскому коллективу и принять участие в обсуждении публикуемых материалов.

Доступ к журналу бесплатный.

При цитировании ссылка на журнал <http://www.es.rae.ru/mino> обязательна. Перепечатка материалов журнала только по официальному согласованию с редакцией.

Условное обозначение!

sm – семинар;

k – конференция;

sp – симпозиум;

kg – конгресс;

г - рекламное издание.

Учредитель

Междисциплинарная Академия Наук (МАН), Научно-исследовательская лаборатория
"Междисциплинарных исследований"

Главный редактор

Козубцов Игорь Николаевич, кандидат технических наук, профессор Российской Академии
Естествознания, заслуженный работник науки и образования Российской Академии
Естествознания

Заместители главного редактора

Масесов Николай Александрович, кандидат технических наук.

Члены редакционной коллегии

Беззубко Лариса Владимировна, доктор наук по государственному управлению, профессор,
Донбасская Национальная академия строительства и архитектуры;

Стеценко Ирина Александровна, доктор педагогических наук, доцент, Декан факультета
информатики и управления ФГБОУ ВПО «ТГПИ имени А.П. Чехова»;

Москальова Людмила Юріївна, доктор педагогічних наук, доцент, Завідувач кафедри соціальної
педагогіки та дошкільної освіти Мелітопольського державного педагогічного університету ім.
Богдана Хмельницького;

Гиенко Любовь Николаевна, кандидат педагогических наук, доцент, доцент, кафедры социальной
педагогике и педагогических технологий, ФГБОУ ВПО «Алтайская государственная
педагогическая академия» институт психологии и педагогики;

Кочетова Жанна Юрьевна, кандидат химических наук, старший преподаватель, Военный
авиационный инженерный университет (Российская Федерация г. Воронеж);

Чупров Леонид Федорович, Кандидат психологических наук, профессор РАЕ, главный редактор
Электронного научного журнала «Вестник по педагогике и психологии Южной Сибири», Россия,
Хакасия, город Черногорск;

Васильев Константин Александрович, к.т.н., старший преподаватель кафедры №33 ВИТИ НТУУ
«КПИ», Украина, г. Полтава;

Кайдаш Иван Никифорович, к.т.н., с.н.с., ведущий научный сотрудник НИО №13 НЦЗИ ВИТИ
НТУУ «КПИ», Украина, г. Киев;

Куцаев Виктор Владимирович, старший научный сотрудник НИЛ №43 НЦЗИ ВИТИ НТУУ
«КПИ», Украина, г. Киев.

Научное издание

СБОРНИК НАУЧНЫХ ТРУДОВ

**Первого Международного научно-практического симпозиума
МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В НАУКЕ И ОБРАЗОВАНИИ**

**Секция:
Философские науки**

Подписано к печати 10.05.2012.

Формат 21х29.7.

Электронное издание.

Гарнитура Times New Roman.

Тираж 10 экз. Заказ 1.